

یکی از این دولتمن‌ها چنین دارد *

اگرچه به نظر تاریخی محویت و استقلال ملیت ایران بتوسط روس و انگلیس چندان تأزیمی و غزابت ندارد ولی باعث رفع تألم و تحسیر این واقعه هم نتواند شد و قتی هم که آزادی مائی محو و بکلی رفته شده باشد ممکن بود برای ارتکاب آن اعمال شیعیشان اقلاً محمل و معاذیریم موجبی فرار دهند مثل ترقی ثروت و تجارت یا تشکیل ادارات پلیسی بهتر و منظم تری ولی در حال دولت ایران هیچ يك ازین معاذیر و نوافض وجود نداشت و جداً هیچ جای این هم نبود که ادعا یا اطمینان کرده شود که روس تمدن و ترقی ایران را تأیید خواهد نمود *

دولتمن در تمام اقدامات و مذاکراتشان با دولت ایران هیچگاه معذرت و تمسک معذر و بهانه مختصر بهم نشدند که مثلاً این اقدامات برای بهبودی حال ملت یا آسایش عمومی است افعال و اقوالشان که حسن اوصاف تمام اهل عالم را مشتمل و منفری نماید مبنی بر اغراض جا برانه و جلب منافع خودشان بود که فقط بعنوان محافظت منافع روس یا تجارت انگلیس ملت بی گناه مظلوم را قتل عام می نمودند هیچگاه کلمه هم گفته نشد که متاسفیت ظاهری داشته باشد با حقوق ملیونها مثلثی که حیانشان در معرض خطر و مهانگی و حقوق تنان یا ایال اغراض اجانب شده است *

جدیدترین مطبوعات راجعه بمعاملات ایران (۱) دو کتاب آبی انگلیس است که با وجود اداری نمودن عنوانات آن و خارج و القاء کردن مطالبی که باعث سوءظن نسبت بدولتمن می شد بعموم مردم آشکارا تواند کرد که چه گونه حمله های خون خوارانه بدولت شاهنشاهی ایران نموده اند «در آن مکاتیب و رسائلات يك سطر هم نوشته نشده بود که از او استنباط شود که ایران ملت دوسلانه بود که همین دو دولت آزادی شاهنشاهی را با اعلان وضانت کرده و با این حال در (۲) دسمبر ۱۹۱۱ همان آزادی و شاهنشاهی را محو و نابود ساختند *

(۱) «مطبوعات دبکر راجع بامور ایران» رسائلات نمرة ۳ و ۴ است که در مارس

۱۹۱۳ به پارلمان تقدیم شده است *

(۲) از مراسله متفقہ بازدهم سبتمبر ۱۹۰۷ سفارین بدولت ایران برای اثبات انتمیثله

مفره رسمی ذیل (در تحت عنوان ایران نمرة ۱ - ۱۹۱۲) قابل توجه است نظر باینکه دولتمن روس و انگلیس خواستار اجتناب از موجبات آسادم بین اغراض متاسفیه (علی السویه) (

اکنون دیده می شود حکومت توأم انگلیس و روس در ایران برخلاف معمول تمام ادوار و از منته این اولین دفعه است که سلطنت دو پادشاه در يك اقلیم دیده می شود ولی حقیقت امر این است که آثار و شطحانیت روسی این سلطنت بیشتر از انگلیسیست می باشد و این امر از ضعف دولت انگلیس است از اثرات همین ضعف است که ایرانیان در حالت اعدام سیاسی و عبودیت اقتصادی افتاده و هیچ کس اعتنائی بناله و تظاهرات خود در نقاط و حصی از ایران میباشند که از یکطرف متصل یا در قرب و جوار حدود افغانستان و بلوچستان؛ و از طرف دیگر بسرحد روس وصل می باشد باین جهت معاهده دوستانه مطابق مواد ذیل مابین شان پامنا رسیده است :- *

« بوجوب این معاهده دولتین متفق و متعهد می باشند که استقلال و آزادی ایران را کاملاً تصدیق نموده و پای و برقرار دارند و صادقانه طالب ثرفی سلامت روانه آن مملکت و حافظ فوائد مساویه شعارت و مناعت هر يك از ملل دیگر می باشند و نیز تعهد می نمایند در صورتیکه دولت ایران امتیازی بدول اجنبیه عطا نماید دولتین در نقاط متصله یا در قرب و جوار سرحد مملکت خواهش تحصیل امتیازی دیگر ننمایند * و بجهت رفع هر گونه اختلاف و سوء تفاهم آینده و احترام از رشد آمد اموری که باعث تولید اشکال و پریشانی امور داخله ایران شود خط های مزبوره در این قرارداد تحدید شده است * اثر و فائده هم که از عایدات دولتی ایران یا استقرار آن در دولت بتوسط بانک شاهنشاهی و بانک استقراضی مترتب می شد کافی السابق به همان حال باقی خواهد بود * و نیز دولتین تعهد می نمایند در صورت وقوع بی نظمی (ناخبر) در تأدیبه افساس استیلاک و سود آنقرضه دوستانه یا هم تبادل افکار نمایند * و برای تعاقبت فوائد و منافع طلب کران و منع از هر گونه مداخلات که مطابق اصول این قرارداد نباشد باتفاق يك دیگر تدابیری نمایند که موافق قوانین بین المللی باشد *

دولتین بوجوب این معاهده امضا شده بقدر طرفه العیننی هم اصول و مبانی رعایت و احترام استقلال و آزادی ایران را از نظر خود فراموش و محو نخواهند نمود * از انعقاد این معاهده هیچ مقصدی ملحوظ خاطر دولتین متعاهدین نیست بجز اجتناب و احترام از سوء تفاهم هر يك در امور جامعه به ایران دولت شاهنشاهی ایران می تواند بکمال خوبی مطمئن شود که استمرار این معاهده بین دولتین بطریق مؤثری موید امنیت و آبادی و ثرفی ایران خواهد بود *

اخلاقی آنها نمی نماید. باین جهت که ضعیف و از اهل آسیا و در خطی فقط از سی باشند در طرف مدت یکسال مراکو و طرابلس و ایران یعنی سه دولت اسلام را همسایگان مسیحی و تمدن خراب و ویران نمودند در هر صورت منظره خوشنمایی بنظر نمی آید آیا کسی خواهد نوشت که صد ها میلیون مسلمانان غضبتانگ را ملزم نموده و نسبت تقصیر به آنان دهد آیا مسلمانان عالم میتوانند جر این تصور نمایند که واقعات سنه ۱۹۱۱ امری غیر از نتیجه اتفاقی دولت مسیحیه اروپایی باشد که بنیاد اسلام را از صحنه عالم بر انداخته و یکنفر مسلمان را هم باقی نگذارند ؟ *

ما این مسلمانان اهل ایران تازه احترام زیادی از مذهب نصرانیت و علوم آن شروع نموده و متداول گشته و کسب و اتحالی قوانین اخلاقی مغرب زمینیان مایل و تازه تقلید و پیروی از روزه و مسلکهای تجارتی و فنون سیاسی آنان نموده و از مفاد احکام عشره دین مسیح مطلع شده بودند. با این حال اگر از مسیحیت سؤال نمایند که چه قدر و مرتبه برای آن احکام عشره باقی خواهد ماند در صورتیکه حکم « تو نباید دزدی بکنی » را بحالت مراکو و طرابلس و ایران مقایسه نمایند آیا جواب چه خواهد بود ؟ *

مصنف دربارهٔ اینترنس در معاملات بین المللی فریب نخورده و پناه هم برای گول خوردنش موجود نیست ولی از مغلوب شدن ایران می توان سرمنشی حاصل نمود که دنیای متحدان لازم است مدت مدیدی مسافرت نمایند تا بتوانند قامت مردانگی را علم نموده و خود را بختیار به پند اهالی ایران که در عوض بندگی حکام نظام متقلب برای حرات و استقلال خود می جنگیدند. مستوجب تمجید و سراوار تحسین و سرنوشتی بهتر از این بودند ولی اکنون متأسفانه بنده وار اسیر شده و بعنوان دزد ارتجاعی و پستترین باقی کشته میشوند شاید مدیرین و کارپردازان روس و انگلیس باین اقدامات خود در ایران فخریه و مباحثات نمایند ولی بسیار مشکل است که دیگر آن ارتکاب این قبایح و شایع را مایهٔ ترائت خود شناسد *

کپلنگ (Kipling) گفته است که مشرق زمینیان را نمکن نیست بجهت وسرعت بزور راند و این کار مستلزم وقت و تأمل است اهالی مغرب زمین و خیالانشان می تواند مشرق زمینیان را بطرف مقاصد خود جاب نموده و ایشان را مطیع خود سازد در صورتیکه اهالی مشرق مطیعین شوند که آنان را بطریقهٔ سوق میدهند که نافع بحالشان باشد حقیقت واقع این است که دعاوی اخلاقی و مفاخر و شئون ملی و حب وطنی بهمان درجه که

مابین مغربیان شایع و ضایع است بهمان پایه مابین مشرکان جاری و جاری می نماند نهایت باندازه خیالات مغربین سطحی (آشکارا) نیست و طبعاً متغیر می باشند از تمکین و اطاعت اجانب خصوصاً در صورتیکه تصور نفع خود را نمایند *

امیدواری نجات ایران فقط منحصر بودی باصلاحات مالیه که در حالت پریشانی و بی نظمی بود در ازموده سالقه شاید ممکن می شد که با نبودن ترتیبات صحیحه مالیاتی حکومت مقتدره مرکز به تشکیل و منفذ شود اکثر سلاطین سابقه در برقرار نمودن حکومت مستقره با اقتداری در تمام مملکت گاه پاپ و نایل میشدند ولی در این زمان ممکن نیست زیرا که آن اساس سابقه که بتوان بدان وسیله امور را منظم نمود بر وجود شده است مگر در صورتیکه اصول موثره مالیاتی و امور متعلقه به آن را کاملاً اداره نمایند ایرانیان هم خودشان این نکته را بخوبی مدنظر شده اند باستانهای امراء و اعیان منقلب و مستخدمین خائن دولتی سائر طبقات نهایت میل و آرزو را تا ناپل شدن ما داشتند روسها این احساسات ملیه را مدنظر شده و هیچگاه راضی بالتدار ما نبودند و همین خوفشان این بود که مبدا ما موفق باصلاح مالیه بشویم بهترین دلیل احمیت بر تحسین و تمجید افعال ما زیاده بر این بحث و تطویل لا طایل است *

— ضمیمه —

- قانون اساسی که در زمان سلطنت مظفرالدین شاه وضع و درسی و یکم دسامبر ۱۹۰۶ (مطابق چهاردهم ذیحجه ۱۳۲۴) مضاومعرا گردید *
- مهم قانون اساسی که در هشتم اکتوبر ۱۹۰۷ (مطابق بیست و نهم شعبان ۱۳۲۵) باامضاء ولیمهد و جانشین شاهنشاه سمید رسید *
- قانون صوبه سی ام ۱۹۱۱م (مطابق خره جمادی الثانیه ۱۳۲۹) مجلس راجع به تدویض نظارت و تفتیش به خزانه دار کل در باب استقراضیکه در سنه ۱۹۱۱ از بانک شاهنشاهی شده بود *
- قانون سیزدهم ژون که مجلس در دوازدهم ژون ۱۹۱۱ (مطابق چهاردهم جمادی الثانیه ۱۳۲۹) بجهت نظم و کنتیج امور مالیه ایران تصویب نموده بود *
- مکتوب (سر باز) باامضاء مسر مورگان شوستر بروز نامه تمس لندن مؤرخه بیست و یکم اکتوبر ۱۹۱۱ (مطابق بیست و هفتم ثوال ۱۳۲۹) *
- مراسلات مابین سر سارج مار کئی وزیر مختار انگلیس و پاکلیوسکی کزیر وزیر مختار روس در طهران و مسر مورگان شوستر *
- ماهده بین مسر مورگان شوستر و مازور استوکس صاحب منصب فوج هند انگلیس در باب استخدام سه ساله بعنوان ریاست ژاندارمری خزانه مورچه بیست و چهارم ژویه ۱۹۱۱ (مطابق بیست و هفتم رجب ۱۳۲۹) *
- سواد معاهده ۱۹۰۷ انگلیس و روس *
- تعلی مستر لچ در « سوای هونل » لندن تاریخ بیست و نهم ژانویه ۱۹۱۳ (هشتم صفر ۱۳۳۰) *
- سواد دو « آرتیکل » روزنامه « نیش » ملی مطبوعه لندن که مصنف ار مدیر جریده سروره اظهار تشکر مینماید برای مجاز تمدن در درج آن (۱) آزادی معقود شده *
- ایران « ۲ » ایران در حالت التبا است *

قانون اساسی

مورخه ۱۴ ذی‌قعدة ۱۳۲۴ و ۲۹ رمضان ۱۳۲۵

—

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»

آنکه مطابق فرمان معدلت بنیان هیاتوق مورخه ۵ اوت ۱۹۰۶ «مطابق ۱۴ جمادی الاخری ۱۳۲۴» از رای آرقی وسعدت مالک و ملت و تشید هیاتی دولت و اجرای قوانین تسوع حضرت حتمی سریت صلی الله علیه و آله امر تأسیس شورای ملی فرودیم و نظر بدان اصل اصیل که هر یک از اراد آهانی محکمت در تصویب و نظارت امور عموم علی قدر مراتبم بحق و مسیومند تشخیص و تعیین اجراء مجلس را با انتخاب مات محمول دانتیم ایست که مجلس شورای ملی بر طبق زیات مقدمه ما افتتاح شده است اصول و مواد نظامنامه اساسی شورای ملی را که مستعمل بو وظایف و تکالیف مجلس مزبور و حدود و ریاط آن نسبت با ادارات دولت است از قرار اصول ذیل مقرر میدرمانیم *

«در تشکیل مجلس»

اصل اول

مجلس شورای ملی بموجب فرمان معدلت بیان مورخه چهاردهم جمادی الاخری ۱۳۲۴ مؤسس و مقرر است

اصل دوم

مجلس شورای ملی نماینده فاطمه اهالی ناکت ایراست که در امور معاشی و سیاسی و وطن خود مشارکت دارند *

اصل سوم

مجلس شورای ملی مرکب است از اعضای که در طهران و ایالات انتخاب میسوند و

مجلس انعقاد آن در طهران است *

❖ اصل چهارم ❖

عده انتخاب شوندگان بموجب انتخاب نامه علیحده از برای طهران و ایالات فعلاً یکصد و شصت و دو نفر معین شده است و بر حسب ضرورت عده مزبوره تولید تواند یافت الی دو بیست نفر *

❖ اصل پنجم ❖

منتخبین از برای دو سال تمام انتخاب میشوند و ابتداء این مدت از روزی است که منتخبین و ایالات تمام در طهران حاضر خواهند شد پس از انقضاء مدت دو سال باید هائیکان مجدداً انتخاب شوند و مردم مختارند هر يك از منتخبین سابق را که میخواهند و از آراء راضی باشند دوباره انتخاب کنند *

❖ اصل ششم ❖

منتخبین طهران ندی الحضور حق انعقاد مجلس را داشته مشمول مباحثه و مذاکره میشوند رأی ایشان در مدت غیبت منتخبین و ایالات با اکثریت مآت اعتبار و اجراء است *

❖ اصل هفتم ❖

در موقع شروع بند آکرات باید اقلأ دو نلت از اعضاء مجلس حاضر باشند و هنگام تحصیل رأی سه ربع از اعضاء باید حاضر بوده و اکثریت آراء وقتی حاصل میشود که بیش از نصف حضار مجلس رأی بدهند *

❖ اصل هشتم ❖

مدت تعطیل و زمان اشتغال مجلس شورای ملی بر طبق نظامنامه داخلی مجلس بتشخیص خود مجلس است و پس از تعطیل ناپستان باید مجلس از چهاردهم میزان که مطابق جشن افتتاح اول مجلس است مفتوح و مشغول کار شود *

❖ اصل نهم ❖

مجلس شورای ملی در مواقع تعطیل فوراً آماده سعقد تواند شد *

❖ اصل دهم ❖

در موقع افتتاح مجلس خطابه حضور همایونی سرش کرده بجاوب خطابه از طرف قریب السرف ملوکانه سراجاز و ماهی ماسود *

❖ اصل یازدهم ❖

اعضای مجلس بدو که داخل مجلس میشوند باید بترتیب ذیل قسم خورده و قسم نامه را امضاء نمایند *

❁ صورت قسم نامه ❁

ما اخصاصی که در ذیل امضاء کرده ایم خداوند را بشهادت میطلبیم و بقرآن قسم یاد میکنیم ما دام که حقوق مجلس و مجلسیان مطابق این نظامنامه محفوظ و بجزئی است تکالیفی را که با رجوع شده است بها ممکن با کمال راستی و درستی وجد و جهد انجام بدهیم و نسبت با هیات حضرت نوابشاه متبوع عادل منعم خود مان صدیق و راستگو باشیم و با اساس مرامت و حقوق ملت خیانت ننمائیم و هیچ منظوری نداشته باشیم جز موافقت و مصالح دولت و ملت ایران *

❁ اصل دوازدهم ❁

هیچ عنوان و هیچ سمت آویز کسی بدون اطلاع و تصویب مجلس شورای ملی حق ندارد متعرض اعضای آن بشود اگر اعیاناً یکی از اعضاء علناً مرتکب جنحه و جنایتی شود و در حین ارتکاب جنایت دستگیر گردد باز باید اجراء سیاست در باره او باستحضار مجلس باشد

❁ اصل سیزدهم ❁

مذاکرات مجلس شورای ملی اثر برای اینکه آنچه آنها بوقع اجراء گذارده تواند شد باید علنی باشد روزنامه نویس و قلمشاهی مطابق نظامنامه داخلی مجلس حق حضور و استماع ندارند بدون اینکه حق نطق داشته باشند تمام مذاکرات مجلس را روزنامهجات میتوانند بطبع برسانند بدون تعریف و تمجید معنی نا عامه ناس از مباحث مذاکره و تفصیل گذارشات مطلع شوند هر کس صلاح اندیشی در نظر داشته باشد در روزنامه عمومی بر نکارد تا هیچ امری از امور در برده و بر هیچ کس دستور نماند لهذا عموم روزنامهجات مادامیکه مندرجات آنها مغل اصل از اصول اساسیه دولت و ملت نباشد مجاز و معتقدند که مطالب مفیده عام المنفعه را معصان مذاکرات مجلس و صلاح اندیشی خاق را بر آن مذاکرات بطبع رسانیده منتشر نمایند و اگر کسی در روزنامهجات و مطبوعات برخلاف آنچه ذکر شد و با اعتراض شخصی چیزی طبع نماید یا تحت و انترآ برند قانوناً مورد استنطاق و مجازات خواهد شد *

❁ اصل چهاردهم ❁

مجلس شورای ملی بموجب نظامنامه علیحدّه موسوم بظاهنامه داخلی امور شخصی خود را

از قبیل انتخاب رئیس و منشیان و سایر اجراء و ترتیب مذاکرات و شعب و ضمیمه منظم و مراتب خواهد کرد *

— در وظائف مجلس و حدود و حقوق آن —

✽ اصل نازدهم ✽

مجلس شورای ملی حق دارد در عموم مسائل آنچه را صلاح ملک و ملت میداند پس از مذاکره و مذاقه از روی راستی و درستی عنوان کرده با رعایت اکثریت آراء در کمال امنیت و اطمینان با تصویب مجلس سنا بتوسط شخص اول دولت بعرض برساند که بصفحه های پونی موثق و بموقع اجراء گذارده شود *

✽ اصل شانزدهم ✽

کابینه موافقی که برای نشیمن مباحث دولت و سلطنت و انتظام امور مملکتی و اساس وزارتخانهها لازم است باید بتصویب مجلس شورای ملی برسد *

✽ اصل هفدهم ✽

قوانین لازمه را در ایجاد قانونی یا تغییر و تکمیل و نسخ قوانین موجوده مجلس شورای ملی در موقع لزوم حاضر میباشد که با تصویب مجلس سنا بصفحه های پونی رسانده بموقع اجراء گذارده شود *

✽ اصل هیجدهم ✽

تسویه امور مالیه جرح و تعدیل بودجه تغییر در وضع مالیاتها و رد و قبول ذمه‌های و فروعات همگان میریبهای حدیده که از طرف دولت اقدام خواهد شد بتصویب مجلس خواهد بود *

✽ اصل نوزدهم ✽

مجلس حق دارد برای اصلاح امور مالیاتی و تسهیل روابط حکومتی در تقسیم ایالات و محاکم ایران و تجدید حکومتها پس از تصویب مجلس سنا اجری آراء مصوبه را از اولیای دولت بخواهد *

✽ اصل بیستم ✽

بودجه هر یک از وزارتخانهها باید در نیمه آخر هر سال از برای سال دیگر تمام شده پاره روز قبل از عید نوروز حاضر باشد *

✽ اصل بیست و یکم ✽

هر گاه در قوانین اساسی وزارتخانه‌ها قانونی جدید یا تغییر و نسخ قوانین مقرر لازم شود با تصویب مجلس شورای ملی صورت خواهد گرفت اعم از این که در آن امور از مجلس عنوان یا از طرف وزراء مسئول اظهار شده باشد *

✽ اصل بیست و دوم ✽

مواردی که قسمتی از عایدات یا دارائی دولت و ممالک، منتقل یا فروخته میشود یا تغییر در حدود و ثغور ممالک در آن پیدا میکند بتصویب مجلس شورای ملی خواهد بود *

✽ اصل بیست و سوم ✽

بدون تصویب شورای ملی امتیاز تشکیل کپانی و شرکت‌های صومبی از هر قبیل و بهر عنوان از طرف دولت داده نخواهد شد *

✽ اصل بیست و چهارم ✽

بستن عهد نامه‌ها و متاوره نامها اعطای امتیازات « انحصار » تجار بشارتی و صنعتی و فلاحتی و غیره اعم از این که طرف داخله باشد یا خارجه باید بتصویب مجلس شورای ملی بوسه با استنای عهد نامه‌ای که استوار آنها صلاح دولت و ملت باشد *

✽ اصل بیست و پنجم ✽

استقراض دولتی بهر عنوان که باشد خواه از داخله خواه از خارجه با اطلاع و تصویب مجلس شورای ملی خواهد شد *

✽ اصل بیست و ششم ✽

ساختن راه‌های آهن یا توسعه خواه بخرج دولت خواه بخرج شرکت و کپانی اعم از داخله و خارجه منوط بتصویب مجلس شورای ملی است *

✽ اصل بیست و هفتم ✽

مجلس در هر جائی که در قوانین و یا مسامحه در اجرای آن ملاحظه کند بوزیر مسئول در آن کار احتیاط خواهد کرد وزیر مزبور باید توضیحات لازمه را بدهد *

✽ اصل بیست و هشتم ✽

هر گاه وزیری برخلاف یکی از قوانین موضوعه که اصحده، مابونی رسیده اند با استباهکاری احکام کتبی یا شفاهی از پیشگاه مقدس ملوکانه صادر نمایند و مستحکام مسامحه و عدم مواظبت خود قرار دهد بحد حکم قانون مسئول ذات مقدس مزبور خواهد بود *

✽ اصل بیست و نهم ✽

احتمالی ایران

هر وزیري که در اسری از امور مطابق قوانینی که بصدقه های یونی رسیده است از عهده جواب بر نیاید و معلوم شود که نقض قانون و تظلم از حدود مقرر کرده است مجلس عزل او را از پیشگاه های یونی مستلعی خواهد شد و بعد از وضوح خیانت در محاکمه عدلیه دیگر بخدست نوابی منصوب نخواهد شد *

❖ اصل سی ام ❖

مجلس شورای ملی حق دارد مستقیماً هر وقت لازم بداند عریضه بتوسط هیئتی که مرکب از رئیس و شش نفر از اعضاء که طبقات شش گانه انتخاب کنند پهن پیشگاه مقدس ملوکانه برساند وقت شرفیابی را باید بتوسط وزیر دربار از حضور مبارک امتیضان تجوید *

❖ اصل سی و یکم ❖

وزراء حق ندارند در اجلاسات مجلس شورای ملی حاضر شده و در جانی که برای آنها مقرر است نشسته مذاکرات مجلس را بشوند و اگر لازم دانستند از رئیس مجلس اجازه لفظی خواسته توضیحات لازمه را از برای مذاکره و مداقه امور بدهند *

— «❖ در اظهار مطالب مجلس شورای ملی ❖» —

❖ اصل سی و دوم ❖

هر کس از اراد ناس میتواند عرض حال یا ایرادات یا شکایات خود را کتبه یا بدفترا خانه عراض مجلس عرضه بدارد اگر مطلب راجع بقوه مجلس باشد جواب کافی باو خواهد داد و چنانکه مطلب راجع یکی از وزارت خالها است بدان وزارتخانه خواهد فرستاد که رسیدگی نماید و جواب مکفی بدهند *

❖ اصل سی و سیم ❖

نوابین جدیدی که حال حاجت بانند در وزارتخانه های مسئول انشاء و نفع یافتند بتوسط وزراء مسئول با از طرف صدر اعظم مجلس شورای ملی اظهار خواهد شد و پس از تصویب مجلس بصدقه های یونی موضع کشته بموقع اجرا گذاشته میشود *

❖ اصل سی و چهارم ❖

رئیس مجلس میتواند بر حسب ارم شخصاً یا بخواهش ده نفر از اعضاء مجلس یا وزیر اجلاس همراهم بدون حضور روز نامه نویس و قلمساحی یا انجمن همراهم مرکب از عده مشخصین از اعضاء مجلس تشکیل بدهد که سایر اعضاء مجلس حق حضور در آن ندانند بانند لکن نتیجه مذاکرات انجمن همراهم وقتی بجزئی نوازند شد که در مجلس

محرمانه یا حضور سه ربع از متعینین مطرح مذاکره شده با اکثریت آراء قبول شود
اگر مطلب در مذاکرات انجمن محرمانه قبول نشد در مجلس عنوان نخواهد شد و مسکوت
عنه خواهد ماند *

❀ اصل سی و پنجم ❀

اگر مجلس محرمانه بقاضای رئیس مجلس بوده است حق دارد هر مقدار از مذاکرات
را که صلاح بداند با اطلاع عموم برساند لکن اگر مجلس محرمانه بقاضای وزیري بوده است
اقضای مذاکرات موقوف باجازه آن وزیر است *

❀ اصل سی و ششم ❀

هر يك از وزرا نمیتواند مطلبی را که بیجلس اظهار کرده در هر درجه از مباحثه که
باشد استرداد کند مگر اینکه اظهار ایشان بقاضای مجلس بوده باشد در اینصورت استرداد
مطلب موقوف بموافقت مجلس است *

❀ اصل سی و هفتم ❀

هرگاه لایحه وزیري در مجلس موقوع قبول نیاست ماضم بملاحظات مجلس صورت
داده میشود وزیر مسئول پس از رد یا قبول ایرادات مجلس میتواند لایحه مرپوره را در
تالی بیجلس اظهار بدارد *

❀ اصل سی و هشتم ❀

انضای مجلس شورای ملی باید رد یا قبول مطلب را حریج و واضح اظهار بدارد و
احدی حق ندارد ایشان را تحریص یا تهدید در دامن رأی خود نماید اظهار رد و
قبول اعضای مجلس باید بقسمی باشد که روزنامه نویس و نمائندگی هم بتوانند ادراک
کند پس باید آن اظهار ملامت ظاهری باشد از قبیل اوراق کبود و سفید و امثال آن *

«عنوان مطالب از طرف مجلس» ❀

❀ اصل سی و نهم ❀

هر وقت مطلبی از طرف یکی از اعضای مجلس عنوان شود فقط وقتی مطرح مذاکره
خواهد شد که اولاً از رد غیر از اعضای مجلس آن مذاکره مطلب را تصویب نماید در
این صورت آن عنوان کتبا بر رئیس مجلس تقدیم میشود رئیس مجلس حق دارد که آن لایحه
را بدو در انحصار تحقیق مطرح نداده قرار بدهد *

❀ اصل چهلم ❀

احتمالی ایراد

در موقع مذاکره و مذاقه لایحه مذکوره در اصل می و مهم چه در مجلس و چه در انجمن تحقیق اگر لایحه سزبوره راجع یکی از وزراء مسئول باشد مجلس باید بوزیر مسئول اطلاع داده که اگر بشود شخصاً والا معاون او مجلس حاضر شده مذاکرات در حضور وزیر یا معاون او بشود *

سواد لایحه و منضات آن را باید قبل از وقت از ده روز ملی یکماه باستثناء مطالب فوری از برای وزیر مسئول فرستاده باشند همچنان روز مذاکره باید قبل از وقت معام باشد پس از مذاقه مطالب با حضور وزیر مسئول در صورت تصویب مجلس با اکثریت آراء رسماً لایحه نگاشته بوزیر مسئول داده خواهد شد که اقدامات مقتضیه را معمول دارد *

اصل چهارم و یکم

هرگاه وزیر مسئول در مطلب معین از طرف مجلس بصلحتی همراه شد باید معاذیر خود را توجیه و بحاجت را متقاعد کند *

اصل چهارم و دوم

در هر اسری که مجلس شورای ملی از وزیر مسئول توضیح بخواهد آن وزیر ناگزیر از جواب است و این جواب نباید بدون عذر موجه بیرون از اندازه اقتضای بپنده تأخیر بیفتد مگر مطالب محرمانه که مستور بودن آن در مدت معین صلاح دولت و ملت باشد ولی بعد از اقتضای مدت معین وزیر مسئول مکلف است که همان مطلب را در مجلس لبراز نماید *

— «در شرایط تشکیل مجلس سنا» —

اصل چهارم و سوم

مجلس دیگری بعنوان «سنا» مرکب از نصدت نفر اعضاء تشکیل می یابد که اجلاسات آن بعد از تشکیل مقارن اجلاسات مجلس شورای ملی خواهد بود *

اصل چهارم و چهارم

نظامنامه های مجلس سنا باید بتصویب مجلس شورای ملی برسد *

اصل چهارم و پنجم

اعضاء این مجلس از انخاص خیر و بصیر و متدین و محترم سائکت منتخب میشوند می نفر از طرف فرین الشرف اعلی حضرت همیونی استقرار می یابند یازده نفر از اهالی ولایات وسی نفر از طرف ملت یازده نفر بانخاب اهالی طهران و یازده نفر بانخاب اهالی ولایات *

اصل چهل و ششم *

پس از انعقاد «سنا» امور باید بتصویب هر دو مجلس افتد اگر آن امور در بنا یا از طرف هیئت وزراء عنوان شده باشد باید اول در مجلس سنا تفتیح و تصحیح شده با اکثریت آراء قبول و بعد بتصویب مجلس شورای ملی برسند ولی او برنگه در مجلس شورای ملی عنوان میشود برعکس از این مجلس سنا خواهد رفت مگر امور مالی که مخصوص مجلس شورای ملی خواهد بود و فرار داد مجلس در امور مذکوره باطلاع مجلس سنا خواهد رسید که مجلس مزبوره ملاحظات را باین مجلس ملی اظهار نماید ولیکن مجلس ملی مختار است که ملاحظات مجلس سنا را بعد از مذاقه لازمه قبول یا رد نماید *

اصل چهل و هفتم *

مادام که مجلس سنا منعقد نشده فقط امور بعد از تصویب مجلس شورای ملی بمجلسه هایوقف و توسیع و توقیف اجراء گذارده خواهد شد *

اصل چهل و هشتم *

هر گاه مطلبی که از طرف وزیری پس از تفتیح و تصحیح در مجلس «سنا» باین مجلس شورای ملی رجوع میشود قبول نیافت در صورت اجماع مجلس ثالثی مرکب از اعضای مجلس سنا و مجلس شورای ملی باین انتخاب اعضای دو مجلس باسویه تشکیل یافته در ماده متنازع لایا رسیدگی میکنند رأی این مجلس را در شورای ملی قرائت میکنند اگر موافقت دست داد آنها والاشرح مطابرا بمرض حضور منوکانه پرسائند هر گاه رأی مجلس شورای ملی را تصدیق فرمودند بوری میشود و اگر تصدیق نفرمودند امر تجدید مذاکره و مذاقه خواهند فرمود و اگر با انقاع آراء حاصل نشد و مجلس سنا با اکثریت دو ثالث آراء انفصال مجلس شورای ملی را تصویب نمودند و هیئت وزراء هم جداگانه انفصال مجلس شورای ملی را تصویب نمودند فرمان هایوقف با انفصال مجلس شورای ملی صادر میشود و اینحضرت هایوقف در همان فرمان حکم تجدید انتخاب بمنامند و مردم حق خواهند داشت منخبین سابق را مجدداً انتخاب کنند *

اصل چهل و نهم *

منخبین جدید ملزمان باید بماده یکم و منخبین ولایات بماده سه حاضر شوند و چون منخبین از الحلقه حاضر شدند مجلس المنتاج و مشغول کار خواهد شد لیکن در ماده متنازع آنها گفته میشود که منخبین ولایات برسند هر گاه مجلس جدید پس

از حضور تمام اعضاء اکثریت تمام هان رأی سابق را امضا کرد ذات مجلس هابونیه
آن رای مجلس شورای ملی را تصویب فرموده امر با اجرا فرمایند *

✽ اصل پنجاهم ✽

در هر دوره انتخابیه که عبارت از دو سال است يك نوبت بیشتر امر بتجدید منتخبین
مقتواحد شد *

✽ اصل پنجاه و یکم ✽

مقرر آنکه سلاطین احقاب و اخلاف ما حفظ این حدود و اصول را که برای تشبیه
مبانی دولت و تأکید اساس سلطنت و نگهبانی دستگاه معدلت و آسایش ملت برقرار و معجری
فرمودیم و تالیفه سلطنت خود دانسته در عمده شناسند فی شهر ذی القعدة الحرام سنه ۱۳۲۴ *

این قوانین اساسی مجلس شورای ملی و مجامع مسا که حاوی پنجاه و یک اصل است صحیح است

فی چهاردهم شهری قنده ۱۳۲۴
محل خعه مبارکه مایونی
روحنا فداه

در طر همین ورقه امضاء و زیمه و امضاء
بشرا الدوله

مذهب قانون اساسی

— «مورخه ۲۹ شعبان ۱۳۳۵» —

— «بسم الله الرحمن الرحيم» —

اصولیکه برای تکمیل قوانین اساسیه مشروطیت دولت علیه ایران بر قانون اساسی که در تاریخ چهاردهم شهر ذی القعدة الحرام ۱۳۲۶ هجریه مرحوم معتمد شاهنشاه سعید مظفرالدین شاه قاجار نورالله مضجعه مودع شده اصاحه میشود از قرار ذیل است *

— «کلیات» —

«اصل اول»

مذهب رسمی ایران اسلام و طریقه حقه جعفریه اثنی عشریه است باید پادشاه ایران دارا و مروج این مذهب باشد *

«اصل دوم»

مجلس مقدس شورای ملی که به توجیه و تأیید حضرت امام عصر عجل الله فرجه و مرحمت اعلیحضرت شاهنشاه اسلام خلد الله سلطانه و مراقبت حجاج اسلامیه کثر الله امثالهم و عامه ملت ایران تأسیس شده است باید در هیچ عصری از اعصار مواد قانونیه آن مخالفت با قواعد مقدسه اسلام و قوانین موضوعه حضرت خیر الانام صلی الله علیه و آله و سلم نداشته باشد و معین است که تشخیص مخالفت قوانین موضوعه با قواعد اسلامیه بر عهدہ علمای اعلام ادام الله برکات وجودهم بوده و است لهذا رسماً مقرر است در هر عصری از اعصار همیشه که کمتر از پنج نفر نباشند از مجتهدین و فقهای متدین که مطلع از مقتضیات زمان هم باشند باین طریق که علمای اعلام و حجاج اسلام مرجع تقلید تبعه اسامی بیست نفر از علماء که دارای صفات مذکوره باشند معرفی مجلس شورای ملی بنمایند پنج نفر از آنها را یا بیشتر بمقتضای عصر اعضای مجلس شورای ملی بالاتفاق یا بحکم قرعه تعیین نموده بسمت عضویت بشناسند تا موادیکه در مجلس عنوان میشود بدقت مذاکره و عور رسمی نموده هر يك از آن مواد معونه که مخالفت با قواعد مقدسه اسلام دانسته باشند مطرح و رد نمایند که عنوان قانونیت پیدا نکند و رأی ابن هیئت علماء در این باب مطلع و متبع خواهد بود و

* اصل میزدهم *

محل و سازه هر کس در حفظ و امان است در هیچ مکانی - قهراً نمیتوان داخل شد مگر بحکم و توثیقی که قانون مقرر نموده *

* اصل چهاردهم *

هیچک از ایرانیان را نمیتوان غنی بلد یا منع از اقامت در محل یا سبب با قامت محل معین نمود مگر در مواردیکه قانون تصریح میکند *

* اصل پانزدهم *

هیچ ملکی را از تصرف صاحب ملک نمیتوان بیرون کرد مگر با مجوز شرعی و آن نیز پس از تعیین و تأدیبه قیمت عادلانه است *

* اصل شانزدهم *

سلطه املاک و اموال مردم بعنوان مجازات و سیاست ممنوع است مگر بحکم قانون *

* اصل هفدهم *

ساب تسلط مالکین و متصرفین از املاک و اموال متصرفه ایشان بغير عنوان که باشد ممنوع است مگر بحکم قانون *

* اصل هیجدهم *

تعمیل و تعلیم علوم و معارف و صنایع آزاد است مگر آنکه تصریحاً ممنوع باشد *

* اصلی نوزدهم *

تأسیس مدارس بخارج دولتی و مانی و تحصیل اجباری باید مطابق قانون وزارت علوم و معارف مقرر شود و تمام مدارس و مکاتب باید در تحت ریاست عالییه و مراقبت وزارت علوم و معارف باشد *

* اصل بیستم *

عامة مطبوعات غیر از کتب خلال مواد مصره بدین مبین آزاد و مجری در آنها ممنوع است ولی هر گاه مجری مخالف قانون مطبوعات در آنها مشاهده شود متوجه شده یا نویسنده بر طبق قانون مطبوعات مجازات میشود اگر نویسنده معروف و متمیم ایران باشد ناشر و طابع و موزع از تعرض مصون هستند *

* اصل بیست و یکم *

انجمنها و اجتماعاتی که مولد فتنه دینی و دنیوی و فخر اعظم نباشند در تمام مملکت آزاد

است ولی مجتهدین با چون اسطخه نباید داشته باشند و ترمیماتی را که قانون در آن مخصوص مقرر میکند باید متابعت نمایند اجتماعات در شوارع و میدانهای عمومی هم باید تابع قوانین نظمی باشند *

❖ اصل بیست و دوم ❖

مراسلات پستی کلیه محفوظ و از ضبط و کشف مصون است مگر در مواردیکه قانون استثناء میکند *

❖ اصل بیست و سوم ❖

افشاء یا تویف مخبرات تلگرافی بدون اجازه صاحب تلگراف ممنوع است مگر در مواردیکه قانون معین میکند *

❖ اصل بیست و چهارم ❖

اتباع خارجه میتوانند قبول تبعیت ایران را بنایند قبول و بقای آنها بر تبعیت و خلع آنها از تبعیت بموجب قانون جدا گانه است *

❖ اصل بیست و پنجم ❖

تعرض یا مورین دیوانی در تصدیقات راجعه به مشاغل آنها محتاج تحصیل اجازه نیست مگر در حق وزراء که رعایت قوانین مخصوصه در این باب باید بشود *

— ❖ قوای مملکت ❖ —

❖ اصل بیست و ششم ❖

قوای مملکت ناشی از ملت است مگر بقه استعمال ان قواعد را قانون اساسی معین می نماید *

❖ اصل بیست و هفتم ❖

قوای مملکت سه شعبه تجزیه میشود *

اول - قوه مقننه که مخصوص است بوضع و تہذیب قوانین و این قوه ناشی میشود از اعلیحضرت شاهنشاهی و مجلس شورای ملی و مجلس منار و هر يك از این سه منشاء حق الشاه قانون را دارد ولی استقرار آن موقوف است بعدم مخالفت با موازین شرعی و تعویب مجلسین و توسیع بعضی هایوی لیکن وضع و تصویب قوانین راجعه بدخل و خرج مملکت از مختصات مجلس شورای ملی است شرح و تفسیر قوانین از وظایف مخصوصه مجلس شورای ملی است *

دوم - قوه قضائیه و حکمیه که عبارات است از تمیز حقوق و این قوه مخصوص است

بجای شریعت در شریعت و بجای عدلیه در عرفیات *

میسم - فوه - احراریه که مخصوص پادشاه است یعنی توابع و احکام بتوسط وزراء و مامورین دولت بنام نامی اعلیحضرت مایوی اجراء می شود بقریبی که قانون معین می کنند *

❖ اصل بیست و هشتم ❖

قوای نلکه مروره همیشه از یکدیگر ممتاز و معصل خواهد بود *

❖ اصل بیست و نهم ❖

منافع مخصوصه هر ایالت و ولایت و ملوک بتصویب مجسمهای ایالتی و ولایتی بموجب

قوایین مخصوصه آن مرتب و تصویب میشود *

— ❖ حقوق اعضای مجلس ❖ —

❖ اصل سیام ❖

وکلاهی مجلس شورای ملی و مجلس سنا از طرف تمام ملت وکالت دارند نه فقط از

طرف طبقات مردم یا ایالات و ولایات و بلوگانیکه آنها را انتخاب نموده اند *

❖ اصل سی و یکم ❖

یک نفر نمیتواند در زمان واحد عضویت هر دو مجلس را دارا باشد *

❖ اصل سی و دوم ❖

سنانچه یکی از وکلاء در ادارات دولتی موطفاً مستخدم بشود از عضویت مجلس منفصل

نمیشود و مجدداً عضویت او در مجلس موقوفه باستعفا از شغل دولتی و انتخاب از طرف

ملت خواهد بود *

❖ اصل سی و سوم ❖

هر يك از مجلسین حق تحقیق و تعین در هر امری از امور مملکتی دارند *

❖ اصل سی و چهارم ❖

مداکرات مجلس سنا در مدت اتصال مجلس شورای ملی بی نتیجه است *

— ❖ ممنوع سلطنت ایران ❖ —

❖ اصل سی و پنجم ❖

سلطنت و دینه + هست که (بجوهیت الهی) از طرف ملت بتخص پادشاه معوض شده *

❖ اصل سی و ششم ❖

سلطنت مشروطه ایران در شخص اعلیحضرت شاهنشاهی السلطان محمد علی شاه قاجار

انجام الله سلطنته و اجتناب ایشان اسلا بعد نسل بر قرار خواهد بود *

✽ اصل سی و هشتم ✽

ولایت عهد در صورت تعدد اولاد به پسر اکبر پادشاه که مادرش ایرانی الاصل و شاهزاده باشد میرسد و در صورتیکه برای پادشاه اولاد ذکور نباشد اگر حائنان سلطنت با رعایت الاقرب فالاقرب بر تبه ولایت عهد نائل میشود و هر گاه در صورت مفروضه فوق اولاد ذکوری برای پادشاه بوجود آید حقا ولایت عهد او خواهد رسید *

✽ اصل سی و هشتم ✽

در موقع انتقال سلطنت ولیعهد وقتی میتواند شخصا امور سلطنت را تصدیق شود که سن او به هیجده سال بالغ باشد چنانچه باین سن نرسیده باشد با تصویب هیئت مجتعه مجلس شورای ملی و مجلس سنا نایب السلطنه برای او انتخاب خواهد شد تا به هیجده سالگی را بالغ شود *

✽ اصل سی و نهم ✽

هیچ پادشاهی بر تخت سلطنت نمی تواند جلوس کند مگر اینکه قبل از تاجگذاری در مجلس شورای ملی حاضر شود یا حضور اعضاء مجلس شورای ملی و مجلس سنا و هیئت وزراء بقرار ذیل قسم یاد نماید *

من خداوند قادر متعال را گواه گرفته بکلام الله مجید و به آنچه بود خدا محترم است قسم یاد میکنم که تمام هم خود را بصرف حفظ به استقلال ایران نموده حدود مملکت و حقوق ملت را محفوظ و محروس دارم قانون اساسی مشروطیت ایران را نگهبان و برطبق آن و قوانین مقرر سلطنت نمایم و در ترویج مذهب جعفری اتنی عشری سعی و کوشش نمایم و در تمام اعمال و افعال خداوند عزت شاه را حاضر و ناظر دانسته منظور جرم سعادت و عظمت دولت و ملت ایران ندانم با تمام و از خداوند مستعان در خدمت ترقی ایران توفیق بطلبم و از ارواح طیبه اولیای اسلام استمداد بیکدم *

✽ اصل چهارم ✽

همین طور شخصی که میراث سلطنت تحب میشود می تواند متعددی این امر شود مگر اینکه قسم مرور دون را یاد نموده است *

✽ اصل چهارم و پنجم ✽

در موقع رجعت مادتها مجلس شورای ملی و مجلس سنا از وقت انعقاد خواهد شد و

انعقاد مجلسین زیاده از ده روز بعد از اوت پادشاه نباید بشعوبی بفتند *

❦ اصل چهل و دوم ❦

هر گاه دوره وکالت وکلای هر دو یا یکی از مجلسین در زمان حیات پادشاه منقضی شده باشد و وکلای جدید در موقع رحلت پادشاه هنوز معین نشده باشند وکلای سابق حاضر و مجلسین منعقد می شود *

❦ اصل چهل و سوم ❦

شخص پادشاه نمیتواند بدون تصویب و رضای مجلس شورای ملی و مجلس سنا مقصدی امور مملکت دیگر شود *

❦ اصل چهل و چهارم ❦

شخص پادشاه از مسئولیت مبری نیست وزراء دولت در هر گونه امور مسئول مجلس هستند *

❦ اصل چهل و پنجم ❦

کلیه قوانین و دستخطهای پادشاه در امور مملکتی وقتی اجراء میشود که با امضای وزیر مسئول رسیده باشد و مسئول صحت مذبذول آن فرمان دستخط همان وزیر است *

❦ اصل چهل و ششم ❦

عزل و نصب وزراء بموجب فرمان های پادشاه است *

❦ اصل چهل و هفتم ❦

اعطای درجات نظامی و نشان امتیازات افتخاری با مراعات قانون تقاضی شخص پادشاه است *

❦ اصل چهل و هشتم ❦

انتخاب مأمورین و هیئت داور دولتی از پادشاه با تصویب و تأیید مسئول از حقوق پادشاه است مگر در مواردیکه قانون ازینجا بوده باشد و در همین سایر مأمورین راجع پادشاه نیست مگر در مواردیکه قانون منع بیهوده *

❦ اصل چهل و نهم ❦

صدور فرمانها و احکام ملی و دولتی در صورتیکه در صورتیکه هرگز اجرائی آن قوانین را تعویق ندهد *

❦ اصل چهل و دهم ❦

فردانفرمانی کل قشون بری و بحری با شخص پادشاه است *

❖ اصل پنجاه و یکم ❖

اعلان جنگ و عقد صلح با پادشاه است *

❖ اصل پنجاه و دوم ❖

عهد نامه هائیکه مطابق با اصل ۲۴ قانون اساسی مورخه چهاردهم ذی القعدة ۱۳۲۴ استوار آنها لازم باشد بعد از رفع شعور همینکه منافع و امنیت آنهاکشی انحصاراً محمود با توضیحات لازمه باید از طرف پادشاه مجلس شورای ملی و سنا اظهار شود *

❖ اصل پنجاه و سوم ❖

فصول فخریه هیچ عهد نامه مبطل اصول آتکار آن عهد نامه نخواهد بود *

❖ اصل پنجاه و چهارم ❖

پادشاه میتواند مجلس شورای ملی و مجلس سنا را بطور فوق العاده امر با عقد فرماید *

❖ اصل پنجاه و پنجم ❖

ضرب سکه با موافقت قانون بنام پادشاه است *

❖ اصل پنجاه و ششم ❖

بخارج و مصارف دستگاه سلطنتی باید قانوناً معین باشد *

❖ اصل پنجاه و هفتم ❖

اختارات و اقتدارات سلطنتی فقط هائیکه در قوانین مشروطیت حاضرند

تخصیص شود *

❖ راجع بوزراء ❖

❖ اصل پنجاه و هشتم ❖

هیچکس نمیتواند بمقام وزارت برسد مگر آنکه سلطان و ایرانی الاصل و تبعه ایران باشد *

❖ اصل پنجاه و نهم ❖

سازندگان طبقه اولی یعنی سر و برادر و عمومی ماده ۱۰۰ عصر نمیتوانند بوزارت

انتخاب شوند *

❖ اصل نهم ❖

رژرا مشول مجلسین هستند و در هر موردیکه از طرف یکی از مجلسین احضار شوند باید در سرگردند نسبت باموریکه محول به آنهاست حدود مسئولیت خود را منظور دارند

✽ اصل شصت و یکم ✽

وزراء علاوه بر اینکه بشتهائی مسئول مشاغل مخصوصه وزارت خود هستند بهیئت
اتفاق نیز در کلیات امور در مقابل مجامعین مسئول و ضامن اعمال یکدیگرند *

✽ اصل شصت و دوم ✽

عده وزراء را بر حسب اقتضا قانون معین خواهد کرد *

✽ اصل شصت و سوم ✽

لقب وزارت افتخاری یکی موقوف است *

✽ اصل شصت و چهارم ✽

وزراء نمیتوانند احکام شفاهی یا کتبی پادشاه را منسوخ قرار داده سلب مسئولیت
از خودشان بنمایند *

✽ اصل شصت و پنجم ✽

مجلس شورای ملی یا سنای تواند وزراء را در تحت مواخذه و محاکمه در آورند *

✽ اصل شصت و ششم ✽

مسئولیت وزراء و سیاستی را که راجع به آنها میشود قانون معین خواهد نمود *

✽ اصل شصت و هفتم ✽

در صورتیکه مجلس شورای ملی یا مجلس سنا یا کتیریت تامه عدم رضایت خود را از
هیئت وزراء یا وزیری اظهار نمایند آن هیئت یا آن وزیر از مقام وزارت منبرل میشود *

✽ اصل شصت و هشتم ✽

وزراء موظفان نمیتوانند خدمت دیگر غیر از شغل خودشان در عهده گیرند *

✽ اصل شصت و نهم ✽

مجلس شورای ملی یا مجلس سنا تصدیق وزراء را در محضر دیوانخانه تکرر عنوان
خواهند نمود و دیوانخانه مزبوره با حضور تمام اعضاء مجلس محاکمات دائره خود محاکمه
خواهند کرد مگر وقتیکه بموجب قانون اتهام واقعه دعوی از دائره ادارات دولتی مرجوعه
بشخص وزیر خارج و راجع بخود وزیر باشد *

✽ نهم ✽

مادامیکه محکمه تخریر تشکیل نیافته است هیئتی منتخب از اعضاء مجلسین بعد از مساوی
نائب مناب محکمه تخریر خواهد شد *

❀ اصل هفتم ❀

همین تقصیر و مجازات وارده بوزراء در موقعیکه مورد اتهام قیاس شورای ملی یا مجلس سنا شوند و یا در امور اداره خود دو چار اتهامات شخصی مدعیان گردند منوط بقانون مخصوص خواهد بود *

❀ اقتدارات محاکمات ❀

❀ اصل هفناد و یکم ❀

دیوان عدالت عظمی و محاکم عدلیه مراجع رسمی نظایات عمومی هستند و قضاوت در امور شرعیه با عدول مجتهدین جامع شرایط است *

❀ اصل هفناد و دوم ❀

منازعات واجعه بملوقی سیاسیه مربوط بحاکم عدلیه است مگر در مواضعیکه قانون استثنا نماید *

❀ اصل هفناد و سیم ❀

تعیین محاکم عرفیه منوط بحکم قانون است و کسی نمیتواند بهیچ اسم و رسم محکمه بر خلاف مقررات قانون تشکیل نماید *

❀ اصل هفناد و چهارم ❀

هیچ محکمه شکن نیست، منعقد گردد مگر بحکم قانون *

❀ اصل هفناد و پنجم ❀

در تمام محکمت فقط يك دیوانخانه نیز برای امور عرفیه دایر خواهد بود و آن هم در شهر پایتخت و این دیوانخانه نیز در هیچ محاکمه ابتدای رسیدگی فیکند مگر در محاکماتیکه راجع بوزراء باشد *

❀ اصل هفناد و ششم ❀

اعتقاد کلیه محاکمات علی است مگر آنکه علی بودن آن منحل نظم یا منافی عصمت باشد در اینصورت لزوم اصلاح را محکمه اعلام می نماید *

❀ اصل هفناد و هفتم ❀

در ماده تقصیرات سیاسیه و مطبوعات جائده محرمانه بودن محاکمه صلاح باشد باید با اتفاق جمیع اعضاء محکمه بشود *

❀ اصل هفناد و هشتم ❀

- احکام صادره از محاکم باید منطقی و موجه و محتوی فصول قانونیه که بر طبق آنها حکم صادر شده است بوده و علناً قرائت شود * .
- ❖ اصل هفتاد و نهم ❖
- در مواد تقصیرات، سهاسیه و مطبوعات هیئت منصفین در محاکم حاضر خواهند بود *
- ❖ اصل هشتادم ❖
- رؤساء و اعضای محاکم عدلیه پارتیایی که قانون عدلیه معین میکنند منتخب و بموجب فرمان مبعوثی منصوب میشوند *
- ❖ اصل هشتاد و یکم ❖
- هیچ محاکم محکمه عدلیه را نمی توان از شغل خود موقتاً یا دائماً بدون مجاز که و بیوت تقصیر تغییر داد مگر اینکه خودش استعفا نماید *
- ❖ اصل هشتاد و دوم ❖
- تبدیل ماموریت محاکم محکمه عدلیه نمیشود مگر برضای خود او *
- ❖ اصل هشتاد و سوم ❖
- تعیین شخص مدعی العموم یا تصویب محاکم شرع در عهده پادشاه است *
- ❖ اصل هشتاد و چهارم ❖
- مقرری اعضای محاکم عدلیه بموجب قانون معین خواهد شد *
- ❖ اصل هشتاد و پنجم ❖
- رؤسای محاکم عدلیه نمیتوانند قبول خدمات موظفه دولتی را نمایند مگر اینکه آن خدمت را عیناً بر عهده گیرند و مخالف قانون هم نباشد *
- ❖ اصل هشتاد و ششم ❖
- در هر کرسی ایالتی یک محکمه استیضاف برای امور عدلیه مقرر خواهد شد پارتیایی که در قوانین عدلیه مصرح است *
- ❖ اصل هشتاد و هفتم ❖
- محاکم نظامی موافق قوانین مخصوصه در تمام تنگت تأسیس خواهد شد *
- ❖ اصل هشتاد و هشتم ❖
- حکایت منازعه در حدود ادارات و مشاعل دولتی بموجب مقررات قانون محکمه در راجع است *

ضمیمه

❀ اصل هشتم و نهم ❀

دیوان خاندان عدلیه و محکمه ها و قاضی احکام و نظامنامه های عمومی و ایالتی و ولایتی و بلدیرا مبعری خواهند داشت که آنها مطابق با قانون باشند *
—❀ در خصوص انجمنهای ایالتی و ولایتی ❀—

❀ اصل نهم ❀

در تمام ممالک محروسه انجمنهای ایالتی و ولایتی بموجب نظامنامه مخصوص مرتب میشود و قوانین اساسیه آن انجمنها از این قرار است *
❀ اصل نود و یکم ❀

اعضای انجمنهای ایالتی و ولایتی بلا واسطه از طرف اهالی انتخاب میشوند مطابق نظامنامه انجمنهای ایالتی و ولایتی *

❀ اصل نود و دوم ❀

انجمنهای ایالتی و ولایتی اختیار نظارت تامه در اصلاحات واجبه بتمام عامه دارند با رعایت حدود قوانین مقرره *

❀ اصل نود و سوم ❀

صورت خرج و دخل ایالات و ولایات از هر قبیل بنوسط انجمنهای ایالتی و ولایتی طبع و نشر میشود *

—❀ در خصوص مالیه ❀—

❀ اصل نود و چهارم ❀

هیچ قسم مالیات برقرار نمیشود مگر بحکم قانون *

❀ اصل نود و پنجم ❀

مواردی را که از دادن مالیات معاف توانند شد قانون مشخص خواهد نمود *

❀ اصل نود و ششم ❀

میراث مالیات را همه ممالک مجلس شورای ملی با اکثریت تصویب و معین خواهد نمود *

❀ اصل نود و هفتم ❀

در مواد مالیاتی هیچ تفاوت و امتیازی فیابین اراذل ملت گذارده نخواهد شد *

❀ اصل نود و هشتم ❀

تخلف و معایبت از مالیات منوط بقانون مخصوص است *

استثنای ایران

❖ اصل نود و نهم ❖

غیر از موافقی که قانون صراحتاً مستثنی میدارد هیچ عنوان از اهالی چیری مطالبه نمیشود مگر با اسم مالیات مملکتی و ایالتی و ولایتی و بلدی *

❖ اصل صد ❖

هیچ سرسوم و انعامی بجزینه دولت حواله نمیشود مگر بموجب قانون *

❖ اصل صد و یکم ❖

اعضای دیوان محاسبات را مجلس شورای ملی برای مدتیکه بموجب قانون مقرر میشود تعیین خواهد نمود *

❖ اصل صد و دوم ❖

دیوان محاسبات امور به همایه و تفکیک محاسبات اداره مالیه و تریغ حساب کلیه محاسبین خزانه است و مخصوصاً مواظب است که هیچ یک از فقرات مخارج معینه در بودجه از میزان مقرر تجاوز نموده تغییر و تبدیل نپذیرد و هر وجهی در محل خود بمصرف برسد و همچنین همایه و تفکیک محاسبه مختلفه کلیه ادارات دولتی را نموده اوراق سند خرج محاسبات را جمع آوری خواهد کرد و صورت کلیه محاسبات مملکتی را باید باضمام ملاحظات خود نسایم مجلس شورای ملی نماید *

❖ اصل صد و سیم ❖

ترتیب و تنظیم اداره این دیوان بموجب قانون است *

«❖ قشون ❖»

❖ اصل صد و چهارم ❖

ترتیب گرفتن قشون را قانون معین مینماید تکالیف و حقوق اهل نظام و ثرقی در مناصب بموجب قانون است *

❖ اصل صد و پنجم ❖

مخارج نظامی هر ساله از طرف مجلس شورای ملی تصویب میشود *

❖ اصل صد و ششم ❖

هیچ قشون نظامی خارجه بخدمت دولت قبول نمیشود و در نقطه از نقاط مملکت نمیتواند اقامت و یا عبور کند مگر بموجب قانون *

❖ اصل صد و هفتم ❖

تعمیریه

حقوق و مناصب و مسئولیات اهل نظام سلطه میشود مگر بموجب قانون *

— «سواد دستخط مبارک هایون» —

(بسمه تبارک و تعالی)

منتم نظامنامه اساسی ملاحظه شد تماماً صحیح است و شخص هایون ما انشاء الله حافظ
و ناظر کلیه آن خواهیم بود اعتقاد و اولاد ما هم انشاء الله مقوی این اصول و اساس
مقدس خواهند بود ۲۹ شعبان قوی ثیل ۱۳۲۵

(در قمر سلطنتی طهران)

(یا)

— ﴿ (۱) قانون مصوبه صیم مه ۱۹۱۱ —﴾

﴿ مطابق چهار تنیه غره جمادی الثانیه ۱۳۲۹ ﴾

﴿ مجلس راجع به نفتیش قرضه که از بانک ﴾

(شاهنشاهی شده بود)

(ماده اول) نفتیش عالی و واقعی بنک ملیون و دو بیست و پنجاه هزار لیتره استقراضی که از بانک شاهنشاهی موافق قانون پنجم ربیع الثانی ۱۳۲۹ شده و نفتیش مخارجیکه برای این کار مطابق مواد اول و دوم و سوم و پنجم قانون نوزدهم جمادی الاولی ۱۳۲۹ تخصیص شده در تحت نظارت خزانه دار کل بوزارت مالیه سرده میشود *

(ماده دوم) تا موقعیکه تشکیلات جدیده وزارت مالیه ایجاد نشود نفتیش اعمال و مخارج فوق الذکر موقتاً به یک شعبه که مخصوصاً تشکیل میشود سرده خواهد شد شعبه مذکوره در تحت نظارت خزانه دار کل خواهد بود *

(ماده سوم) در آخر هر ماه وزارت مالیه صورت اوضاع مالیاتی راجعه به استقراض را در ضمن راپورت تقدیم دولت مینماید *

(ماده چهارم) شعبه که در ماده دوم این قانون ذکر شده تابع مقام کنسپونی خواهد بود که در قانون جمادی الاولی ۱۳۲۹ مندرج است *

— ﴿﴾ —

— ﴿ (۲) قانون سیزدهم ژون ۱۹۱۱ —﴾

— ﴿ پانزدهم جمادی الثانیه ۱۳۲۹ —﴾

روز تنبه دهم و یک تنبه پانزدهم با حضور وزیر مالیه و وزیر صدایه و معاون وزیر مالیه و دو تنبه دوازدهم با حضور معاون وزیر مالیه و مستر شویتر خزانه دار کل راهپوشیکه کنسپون قوانین راجع بنظم و ترتیب امور مالیه پشهاد نموده بود مورد بحث و مطابق دوازده ماده ذیل ترتیب و حرج و تعدیل و مجلس شورای ملی پشهاد گردیده *

(ماده اول) خزانه دار کل ممالک محروسه ایران مأمور نظارت مستقیم و واقعی

تمام معاملات مالیاتی و پولی دولت ایران است و این معاملات شامل اخذ تمام عایدات از هر قبیل و تفتیش محاسبات و مخارج دولتی میباشد *

(ماده ۲۰ دوم) خزانه دار کل (هر قدر که زودتر ممکن باشد) تشکیلات ذیل را در وزارت مالیه برقرار خواهد نمود *

(۱) دفتر عالی برای دریافت و وصول مالیات و عوارض و عایدات دولتی از هر قبیل اعم از مالیاتها و عوارض موجوده یا مالیاتهاییکه در بعد برقرار خواهد شد *

(۲) دفتر عالی تفتیش و نظارت محاسبات کلیه عایدات و مخارج مصوبه و نگاهداری دفاتر راجعه به آنها *

(۳) دفتر عالی معاملات نقدی که معاملات دولتی با بانک و اعمال راجعه بفرد سکه و صرافی و استقراض و سرمایه و استهلاك و استعمال و امتیازات و قرارداد های مالیاتی و قرارداده ها و اختیاراتیکه عایدات برای دولت حاصل مینماید و تعهدات پولیکه برای دولت متضمن باشد راجع به آن اداره خواهد بود *

(ماده ۲۰ سوم) خزانه دار در هر یکی از دفاتر سه گانه مذکوره در ماده دوم دوایر و شعبی را که برای جریان امور آنها لازم بداند دایر خواهد نمود *

(ماده ۲۰ چهارم) بعد از دایر نمودن تشکیلات سرگزی بجز آنکه وضع نمائیکه اجازه بداند خزانه دار کل تشکیلاتی را که برای اداره کردن مالیات در هر یکی از ولایات لازم بداند برقرار خواهد نمود *

(ماده پنجم) خزانه دار کل مأمور نگاهداری محاسبات خزانه مملکت است و هیچ يك از مخارج دولتی بدون امضا یا حواشه اعتباری بر داخته نخواهد شد *

(ماده ششم) خزانه دار کل نظام نامه هیئتی را که برای اجرای اصلاحات مالیاتی مواد مذکوره در مواد فوق لازم است تدارک نموده پس از آنکه بامضای وزیر مالیه رسیده (و حیثیت قانونی پیدا کرد) لازم الاجراء خواهد بود *

(ماده هفتم) برای تشکیل هیئت نه تنه و نظارت مخصوص اعم از مستخدمین جدید در صورتیکه مستخدمین جدیدی لازم و قرار داد ایشان بر حسب معمول به تصویب مجلس شورای برسد و با مستخدمینیکه فعلاً در خدمت دولت ایران میباشد (ایرانی باشد یا خارجه) مبلغ تنصت هزار تومان بجز خزانه دار کل اعتبار داده میشود *

(ماده هشتم) خزانه دار کل (به نوبت ممکنه بودجه دولت علیه را برای پیشنهاد

مجلس شورای ملی باید تهیه نماید و تمام وزارتخانه ها و مستخدمین دولتی مکلفند که بدون تاخیر با مشارالیه مساعدت نمایند *

(ماده ۹م) خزانه دار کل مکلف است هر نوع مرفه جوئی که مقتضی باشد در (مصارف دولتی) و ادارات رسمی بعمل آورد و این یکی از تکالیف حتمیه مشارالیه است (ماده ۱۰م) خزانه دار کل مکلف است که هر سه ماه یکمرتبه راپورت مفصلی در

خصوص وضع مالیات مملکت تهیه و بدولت پیشنهاد نماید *

(ماده ۱۱م) خزانه دار کل تفهیش و تحقیقات لازمه در اصلاح قوانین موجوده مالیه و ایجاد منابع جدیده عایدات که مقتضی و صلاح و مناسب دولت باشد خواهد نمود که بتوسط هیئت دولت مجلس شورای ملی پیشنهاد شود *

(ماده ۱۲م) دوازدهم) اختیار اجزای اداری که بموجب مواد فوق در تحت ریاست خزانه دار کل دایر میشود باخود مشارالیه است *

معز الملک رئیس انجمن بکسیون

لایحه قانونی فوق (در جلسه ۲۴۷ مجلس شورا یکشنبه ۱۵ جمادی الثانیه ۱۳۲۹)

سیزدهم ژوئن ۱۹۱۱ به اکثریت ۶۱ رأی تصویب شد *

(جیم)

مکتوب مستر شوستر

« خزانه دار کل ایران »

بمعنوان روزنامه « تمس » راجع بناسبات دولت ایران

(با دولین روس و انگلیس)

(طهران)

۲۱ اکتوبر ۱۹۱۱ مطابق ۲۷ شوال ۱۳۲۹

آقای مدیر روزنامه تمس

موجب تلگراف روترلندن مورخه ۱۷ اکتوبر (۲۴ شوال ۱۳۲۹) *

روزنامه تمس در يك مقاله اساسی اظهار مبداءد که اظهارات اخیره این جانب راجع
بضدیت دولت روس در موضوع اصلاحات مالیه ایران و موافقت دولت انگلیس با روس
در این مسلك خارج از انصاف و عاری از صحت است *

اگر چه ما بل دستم در این سازعات داخل نمود ولی اهمیت موضوع و اعتقادیکه
بانصاف ملت انگلیس و نمایلات حق خواهان روزنامه « تمس » و منحصر نظریکه به نیکبایی
خود دارم صراحتشویق بنگارش این مکتوب داشته تقاضا مینمایم در ستونهای روزنامه
خود درج نمایند در واقع این مکتوب حکایتی است از زشمه از وقایع و حقایق که در
این بجهاده اقامت من در طهران جهتمتبعیاً در تحت نظر خودم آمده و چه در سائر دوائر
دولتی بوقوع پیوسته است *

پس از مدافعه بیطرفانه در این حقایق و گذشته از اثراتیکه در بسیاری از معاملات
که تنهها طرف بوده در خاطر من نقش بسته ولی در محکمه تبوت پذیر نیست در عقیده
مذکوره فوقی راسخ اگر دیده ام و بدیهی است حقیقت امر را به تشخیص مردمان با فکر
حواله کرده مطیع لتوای آنان خواهم بود *

در دوازدهم ماه مه (۱۳ جمادی الاولی) بصاحت سه نفره معاون امریکائی به يك

منظور واحد که ایجاد اساس منبسی جهت مالیه ایران باشد وارد طهران تندم در سیزدهم
 تروئن (۱۵ جمادی الاخری) مجلس لایحه قانونی را که خودم مسوده کرده بودم از آراء
 گذرانیده بموجب آن اختیارات نامه در امور مالیه بجزانته دار کل داده شد مقصود از
 این قانون مملکتی که پس از مذاکرات حاشیه از آراء نمایندگان ملت گذشت در واقع
 این بود که حالت استفاک معشوش مالیه ایران را در تحت نظم و ترتیب در آورد هیئت
 وزراء و مجلس شورای ملی تقریباً با اتفاق آراء آنرا تصویب نمود. جای این بود دولتی
 که دارای مصالح در ایران هستند با مین «آنها با اسی نمایند متأسفانه قضیه برعکس شد
 اگر چه دلایلی محکم پذیرد در دست نیست معذرتاً چنانچه اظهار میدادم که
 بر همین کتبی کافی موجود که روی هم رفته مینمایاند که مابین عده از سفارتخانههای خارجه
 در اینجا بریاست سفارت روس بنه ویستی مخصوص بوده که مرا از اجراء قانون مرور باز
 داشته و نگذارند ترتیبات عمومی جمع و خرج و محاسبات سدرجه در قانون مرور مرکزیت
 حاصل نماید بپایه های مضره آنان بر پایه این ترتیبات بسیار مست و بی اساس بوده
 صریحاً مقصود آنها این بود که جلوگیری از هرگونه تغییر عمده در اوضاع قدیم مالیه ایران
 بنمایند این تهاجم تهدیدات و مراحات و کویه مخالفتهای آنان که حتی مقام وزالت و
 حملات شخصی نسبت بن و کوششهای حام در تحویف دولت ایران نزل نمود اگر چه
 اسباب تأخیر کار و اعتناش به بعضی اصلاحات مقدماتی مالیه گردید ولی نکلی بی اثر ماند
 از جمله تهدیدات آنها یکی این بود که سفارتخانه مخصوص گمرکات شالی را ضبط و برای
 وصول عایدات گمرکی مأمورین از جانب خود بگردند *

در ماه ژوئیه گذشته در نقش ماده ۱۱ مقاله نامه « پروتکال » ۷ سبتمبر ۱۹۰۷
 روس و انگلیس و خصوصاً روس محمد علی پادشاه مخلوع را محال داشت که از خاک روس
 فرار نماید بدین معنی که روس از (نیمه ترتیبات واپه) برقی مع محمد علی از تحریکات
 سیاسی بر ضد ایران کاملاً مضایفه نمود بدوجه که بموجب اظهارات ارشد الدوله که قبل
 از قتل داشته است محمد علی با همراهان خود بارش مصوعی و صندوقهای تفک و توب
 باسم بار آب معتن از خاک روسیه عبور نمود از یکی از بادر روسیه در یکی از جہازات
 روسی موسوم به « کریستورس » با همراهان حرکت نموده و تقریباً مقارن ۸ ژوئیه
 (۲۱ رجب) بحالت يك فارا حکر مکمل مسلحی (در کشتی) خاک ایران ورود نمود
 گویم که این فرار از روسیه حادثه غیر مترقبه بود و مأمورین مذکوره روس در مدت

۱. ما موریت خود یکبار بحالت غفلت بپوه اند باید دید که روس واقعا ازین حادثه متأسف گردید یا خیر ؟ بر خلاف آن همه در اینجا میدانند که نمایندگان رسمی روس در ایران خبر ورود او را بخاک ایران با یک مسرت علی تلقی نمودند در ضمن این مکتوب مدالی خواهیم داشت که نمایندگان مزبور حتی در طی مراسلات رسمی خود بامورین ایران این مسرت را مستور ندانند *

در تاریخ ۲۳ ژوئیه (۲۶ رجب) دولت ایران مراسله مشعر بااعلان قانون نظامی بمجموع سفارتخانهها ارسال داشت اغلبی از سفارتخانهها بترتیب معمول جواب نوشته و فقط خاطر اولیاء دولت را بعضی از مواد عهد نامه ترکانهای چاپ نمودند ولی سفارت روس از همان اول يك مسلك دیگر محاصرت آمیر را برآورد در ضمن بعضی ایرادات دعوی نمود که دولت روس حق دارد در هر وقت که بخواهد بعضی (از رعایای غیر قانونی خود را در حوادثی که فعلا در طرف وقوع است شرکت نماید) مستقیماً دستگیر نماید و در مراسم مزبوره معلوم بود چه اشخاصی را در نظر دارند مقصود اصلی دعوی مزبور در این موقع این بود که دست آویزی بسفارت روس و قونسولهایشان در تمام ایران بدهند که بعض نسبت تبعیت روس هر ایرانی جنگجوی مشهوری را که تساعدت دولت هر ضد محمد علی قیام نماید دستگیر نمایند هر گاه این تهدید دستگیری به تمام تبعه روس (که در این حوادث شرکت کنند) کاملاً مراجعات میشد لازم می آمد بطوریکه در این مکتوب مشاهده خواهد شد اغلبی از خود قونسولهای روس و مستخدمین قونسولگریها را دستگیر کنند *

قونسول روس در رست ازین هم تجاوز کرده و بلولت ایران اعلام نمود که عازم است هر کس را که تصور تبعیت روس در حق او برود دستگیر و در سر فرصت تحقیق کرده و نا آخر مدت این اغتشاشات نگاه بدارد *

در ۳۱ ژوئیه (۵ شعبان) که ارتاج ورود او بخاک ایران زمانی نگذشته و هنوز پیشرفت محسوس در تسخیر مملکت نموده بود روس و انگلیس مراسم منعذ المال ذیل را که حاکی تصدیق صق مبارزت شاه مخلوع مسالمت دولت ایران ارسال داشته اند :-

« چون شاه سابق بحلاف نصیحتی که کرازدونین انگلیس و روس بابشان کرده اند که از هر گونه مساعد در ایران اقرار نماید مراجعت بایران نموده اند لهذا دولت انگلیس و روس تصدیق دارند که شاه سابق حق خود را از ذات مستعری که موافق « پروتکل » همین شده بود باطل نموده اند یکی از طرف دیگر دولت انگلیس و روس

چنین تصور مینمایند که چون شاه سابق در خاک ایران میباشد دولت انگلیس و روس نمیتوانند دخالت کنند بنا بر این دولت انگلیس و روس اظهار میدارند که در ستازمه که بدینجهت در ایران روی داده هیچگونه دخالتی نخواهد نمود * »

این سرانجامه از طرف دوستان یکدیگوانی که بواسطه شفقت یا چیزهای دیگر ناشی از آنان دچار جنگ داخلی شده در حالیکه خود آنها صریحاً تعهد منع این گونه حوادث را باو نموده بودند تسلط و دلبازی فریبی بنظرمی آید ولی اگر باز همین اعلان یطرف و رعایت کرده بودند حرفی نبود در اینجا به بینیم بموجب اظهارات قبل از قتل ارتش الدوله تصحیحی که دولت روس بتوسط سفیر کبیر خود متیم « وینه » بشاه مملوک داده بجهت مضمون بوده است ! عین مضمون شرحیکه مضمون روز نامه « تمس » مفیم طهران که زبان فارسی را میداند و از زبان خود ارتش الدوله چند ساعت قبل از قتل شنیده او در روز نامه « تمس » مورخه ۱۱ اکتوبر درج است از قرار ذیل است :-

آنوقت محمد علی شاه و من در « وینه » ملاقات کردم سفیر کبیر روس بتلاعات ما آمد از او مساعدت خواستیم بما گفت که روس نمیتواند مساعدت نماید روس و انگلیس قرار دادی راجع با ایران بسته اند که نمیتواند از آن تغلف نمایند و مصمم اند در امور داخله ایران هیچوجه دخالت نکنند ولی از طرف دیگر بدان شما باز است اگر برای شما کاری نمیتوانیم بکنیم بر علیه شما هم کاری نخواهیم کرد خود شما باید بدانید که چه از ریاستان میروید اگر میدانید به تخت و تاج ایران میتوانی خودتان را رسانید اقدام کنید ولی بدانید که نمیتوانیم شما را کمک کنیم و اگر از عهده بر نیائید ما مسئول نخواهیم بود آنوقت ما سفیر کبیر گفتیم چیزی که میتوانی بکنید اینست که فرضی بما بدهید جواب داد خبر ممکن نیست هر چه کردیم و مجدداً او را ملاقات نمودیم تکلیف ما را نپذیرفت همینقدر بما راهنمایی کرد که اگر تسامندی از بابت حواریاتی که در بانک استقراضی در طهران موجود است در دست دارید از آن بابت میتوانی پول دریافت دارید ولی ما چون تسامندی نداشتیم کاری از پیش نرفت * »

ممکن است (بصیحت دادن بشاه مملوک که از تحریرات بر ضد ایران پرهیز نماید) بدین رویه باشد و ممکن است رویه دیگری داشته باشد و ممکن است سفیر کبیر روس که تا کون متکر این ملاقات با محمد علی نشده است از عزم پادشاه مملوک که داسم خلیل قصد عبور از روسیه را داشته و نیز از بیات او بدو ات خود خبر نداده باشد اما عموم مردهمان

بطرف هر صلیبه که در این موضوع دارند تغییر نخواهند داد *

حال به یسیم ما مورین رسمی روس در ایران مورد جدال داخلی که باین ترتیب فراهم گردیده چگونه مراعات بطرفی را نموده اند در روز ۲۹ ژوئیه (۳ شعبان) قونسول موقتی روس در اسفهان بطور بکه مخفی (علم مداخله) را فهمیده بود صریحاً در صدد جلوگیری بروز حسبات مات راجع بوقف مشروطیت برآمده بکارگذار مهام خارجه ایران در آنجا اینطور مینویسد *

موانع اطلاعاتی که قونسولگری رسیده است حکومت جلیه اسفهان میخواهد مجمعی از علماء و اعیان و کسبه تشکیل دهند که بسفراء معظم دول خارجه در شخواستن محمد علی شاه تخریف نمایند و آمدن او را بایران پروتست نمایند. نوسندار قبلاً زحمت اظهار میدارد بهر حال و بهر که لازم است مقرر فرماید با اعلام شود چون عمل ایران و ابرائیس است بدون جهت زحمت سفارت سیه و قونسولهای دولت بیه روسیه ندهند *

و بعد از آنهم مجدداً مینویسند *

« بدون جهت در مسئله محمد علی شاه سفارت سیه دولت روسیه را تصدیق و لوئسلها را زحمت فدیهد تکلیف کار گذاری در اخطار و تکلیف حکومت در جلوگیری و مانع از این قبیل اتفاقات است و باید بنام منع از آمدن اظهارات فوق حاجت بتقسیر ندارد *

رئیس الملک تبعه ایران حاکم سابق اردبیل در موفبعکه بریاست اردوی دولتی ما مور بود خاتمانه از جلو عده قلی ارشاهسون که همیشه طرفدار شاه مخلوع بوده اند فرار مینمایند و برای این خیانت دستگیر و در تبریز محبوس گردید در ۲۷ ژوئیه (غره شعبان) قونسول ژانرال روس در تبریز از ذاب الایاله خلاصی او را مطالبه نموده و بعد از آنکه باو جواب داده می شود که رشید الملک بر حسب حکم دولت محبوس است سبب نظر سوار و سرباز مسلح روسی را بدان الایاله فرستاده مستخضین ایرانی را زده و بتائب الایاله هتاک کرده رشید الملک را از محبس کسیده با خود بردند و چندی نگذشت که همین رشید الملک بیاعیان تبعاع الدوله که تبریز را تهدید می نمودند ملحق گردیده در جواب اعتراض رسمی دولت ایران راجع باین مسئله سفارت روس رسماً بتسلیم خود در صدور حکم قونسول ژنرال تبریز اذعان نموده که برای جلوگیری از میاست که میگفتند نسبت برشید الملک بعمل خواهد آمد اقدامات لازمه بجا بدویم چه اقدامی قونسول ژنرال مشار الیه بعمل آورده اقدامی که در مورد دو دولت مساوی انقوه قطعاً بجز بجنک

میکردند. ~~تجدید~~ ~~مختاری~~ که سفارت روس در مقابل این تخطی آورده این بود که نمایندگانی دولت بکنوع شجاعتی برشید الملك اعطاء نموده اند. حقیقت واقعیه این است که اصلاً حکماً سیاستی در باره رشید الملك صادر شده بود و حال آنکه اگر هم صادر شده بود روسها حق این تخطی را بهیچوجه نداشتند پس از مدافعه نامه با اسناد واجبه باین حادثه بدون هیچ تردیدی میگویم که کثر رفتار استقلال شکنانه باین حرمانت ممکن است بتصور درآید* در موقعی که شجاع الدوله برای حمله به تبریز تدارکات می دید و ساحلویان تبریز حاضر برای دفاع میشدند قونسول ژنرال روس سراسله بمحکومت عمل نوشتند مشعر براینکه ایماً نباید هیچ قسم تدارکات دفاعیه بخاید در هیچ صورت در شهر نباید مبادرت بجنگ شود در صورتیکه در همان موقع یکفر از تبعه روس بریاست پیش آراولان اردوی شجاع الدوله منسوب بود *

شجاع نظام حکومت سرند نیز بواسطه خیانت که دولت دستگیر کرده بود مأمورین روس او را از حبس بیرون بردند شجاع نظام بعد از آن خود را در سرند برقرار دانسته حاکم را دستگیر نمود مأمورین روس بعد از آنکه مشارالیه در کفانی راه جلفای تبریز مستخدم است در حمایت او مداومت دارند *

اهالی تبریز تلفات زیادی بقتل شجاع الدوله باضی رسانده فرمانده صفاکر روس در تبریز دسته از تزاری روس را بپیدان جنگ فرستاده و در آنجا بعد از آنکه زخم جری به پشانی رئیس یکی از منازل خط راه وارد آمده (در حالیکه خود این شخص بمیل خود بجهولی جنگ رفته بود) هفت نفر از ژاندارمهای ایرانی را دستگیر نموده بسر باز خانه روس باسیری بردند *

وقتیکه جمال السلطان سردست امرار میخواست وارد شهر اردبیل بشود اهالی در صدد مخالفت بر آمدند و بسقونسول روس فوراً مأمور خود را موسوم با اسماعیل بك نزد نایب الحکومه و رئیس نظمیه آنجا فرستاده که این خبر دروغ را به آنها بدهد که محمد علی با دوازده هزار قشون بیک مرثا طهران رسیده و اعلان غلو عمومی داده است و پانخت را بحضرت اشرف سهدار سپرده و معری الیه هم قبول شده است و اینکه بقلیمه اردبیل منع کرده است که کسی اسم محمد علی میرزا را نبرد غلط است. دوستانه بشایع عام دادم که مسیوی باتیید بوجود هوا و لگری هم تعلیمات داده اند که مواظب نظم شهر باشند *

از همین قبیل اعلانات هم بواسطه جارچی در شهر انتشار دادند و باهالی آنجا اخطار

نگرفتند که شهر را برای فتح محمد علی پسر افغان کرده و مدارک پذیرائی برای حاکم که از طرف او معین شده است بنمایند بعد از این مقدمات مجلل السلطان در تحت حفاظت قاضیخانه وارد ودیله شده سر محکب اعمال وحشیانه گردید پس از مختصر اقامتی در اردبیل مجلل السلطان بمشایع الدوله عینی گردیده و قوام السلطان را بسمت حکومت در انجا گذارد نیل (تمشلو) که از اطاعت محمد علی استنکاف نمودند ویستوفسول روس برای سر کوفی اتم افزاین فرستاد *

فرمانده یکی از جهازات جنگی روس که مدتی در بندر گاه انزلی لتنگر انداخته بود با اتفاق وکیل فونسلگری روس تمام جهازات تجارونی را که وارد بندر گاه میشد تجسس کرده مسافران را تفتیش و بعضی را دستگیر و روسیه مبادت میداد *

وقتی که محمد علی شکست خورده متفرق شدند عدّه کثیری از رؤساء آنها از فونسلگری روس در انتر آباد پناه خواستند فونسلول هم آنها را پذیرفته و جلاً از استرداد آنها بمحکومت ایران برای سیاست استنکاف نمود *

رئیس کسیون روس در کتبد فابوس به (تمش نده) رفته با محمد علی کشاکش نمود و پس از آن مجمل مأوریت خود هودت نموده ترکانهای تبعه ایران را با تهدیدات مجبور بمساعدت با محمد علی می نمود رئیس کسیون مزبور بعد به استرآباد آمده و خود را حاکم معنوی آنجا نموده است در حالیکه فشون محمد علی بیرون شهر اقامت دارند در بندر (چر) وکیل فونسلگری روس با عدّه فراق روس مأبور سرحدی ایران را دستگیر کرده مجبوراً او را با استرآباد فرستاد و به انواع وحشیگری با او رفتار کردند *

در رشت یکصد از رعایای روس مسلح و بسردستی پسری از مستخدمین فونسلگری روس در آنجا يك نفر تبعه ایران را دستگیر کرده او را تا طرف چوت زدند و اعلام داشتند که هر کس بکس بکنفر از صاحب منصبان معین ایرانی که در انجا بود بیاید گلوله خواهند زد *

یکی از مستخدمین فونسلگری روس در رشت در این او اخر عدّه زیادی از اتباع روس را در خانه خود دعوت نموده و از عدم امنیت شهر صحبت پیمان آورد چون این اقدام اثری بجفتید و مقصود او علی تدفاریهای روس را بعبایر و رسانده اغتشاش بر پا کنند *

تمام برای اینکه اغتشاش پیدا کرده بمنزله دع اغتشاش فشون روس وارد کنند *

پس از حرکت محمد علی از سواد کوه بکنفر صاحب منصب روسی بمرم دیدن اردوی او به بار فروش آمده شش ساعت در اردو مانده با تمشیرار تومان (ساری) مراجعت نمود *

در موقعیکه دولت ایران در طهران یکی از مشاهیر ارتجاعیون مجدالدوله را در ۲۳ ژوئیه گرفت. سفرای انگلیس و روس فوراً بجماعت او دخالت کرده استقلال او را حاصل و فوراً مشارالیه را در سفارت محصن کردند. اثریکه این اقدام در این موقع در قلب برهمنان ایرانیان بختید این بود که تصور نمودند که دولتین روس و انگلیس از محمدعلی و ارتجاعیون حمایت دارند و بنا بر این پیشرفت دولت مشروطه را مشکلتر نمودند *

تقریباً در ۳۱ ژوئیه (۵ شعبان) وکیل فونسلگری روس در انزلی چند نفر را بعد از فراوی دستگیر کرده و در همان زمان فونسل روس در رشت قزاق روس یا اداره نظمیه مرستاده یکمفر از اتباع ایران را که تالیف بود بعد از اینکه جرائمی قرائفانه است مستخلص نماید بوجوب قرارداد ۱۹۰۲ بین روس و انگلیس که مفاد آنرا دولتین غالباً پیش چشم ایرانیان می آورند استقلال و آزادی ایران حاجت باین اعتراف ندارد. معزنا با وجود این قرار داد روس غریب ترین عقیده را در تاسبات بین المللی باسم (حق حمایت) در ایران تعقیب کرده و مینماید. سفارت و فونسلگری های روس نه فقط دعوی حق مطابق نسبت جنام رعایای (قانون و غیر قانونی) روس در تمام ایران میکنند بلکه نسبت بیک طبقه دیگری از مردم خصوصاً ارتجاعیون و حائزین معروف که تبعه مسلمه ایرانند دعوی حق حمایت داشته نیز ندارد خفیه ترین اندامی از طرف دولت ایران نسبت به آنها بی این که غضب و حس انتقام روس بچیزتر آید بشود این حمایت روس نیز آنها را از ادای مالیات بدولت ایران محفوظ میدارد و چون انقضی از آنها بوسیله ترتیبات معلومه حکومت سابقه کسب تمول نموده اند نه فقط باعث حسارت عمده مالیه ایران میشود بلکه اسباب ضعف دولت شده و مورت تشویق سایرین در استکفاف از ادای مالیات حقه میگردد در بسیاری از موارد کارگذاران روس اشخاصی را که حمایت میکنند خود اقرار دارند که تبعه ایران هستند و در موارد دیگر پناه که در مورد تبعیت آنها می آورند بقدری غریب است که بتصور نمی آید. مثلاً اگر کسی از سفارت روس سرمد جدا توضیح نماند که چرا با دوی عظمی تا هزاره حاتم اصفهان هزارها تومان مالیاتی را که چندین سال بدولت مقروض است نمی بردارد. همچنین در مورد کامران مبرزای معروف عمومی شاه مخلوع و همچنین سوال نماید در موقعی که در این اواخر تحصیلدار مالیات طهران اسب تا مراده عزالدوله را برای نپرداختن مالیات تالیف کرد چرا سفارت روس دخالت نمود. از جوابی که میشنود تخصص سائل نمیتواند از خنده خود داری نماید گذشته از همه اینها حرف در

این است که حتی رعایای خارجه هم در ایران از ادای مالیات محلی مستثنی نیسند اگرچه بعضی دعاوی بی اصل در تفسیر ماده چهارم قرار داد عمومی مابین ایران و روس عنوان شده است نظیر تابعیت بموجب قانون ایران موکول یا اجازه پادشاه است که بایستی از اجرای رسمی ترتیبات معینه صادر شود. مگر دعاوی غربی روسها بیان آورده اعتبار می نمایند فرضاً فلان تبعه ایران که بکوتی در فونسولگری روس مقیم بوده حالا او را برعیتی روس می دانند یا اینکه فلان شخص بموجب حکم امر اطوار روس که بی هویت ایران نداشته دعوی تبعیت روس میکند قواعد و قوانین تابعیت معمولاً از طریق مذاکرات و قرارداد های دوستانه مابین دول متخاصم صورت میگیرد نه اینکه این موضوع را دولت قوی آلت دست کرده شدیداً تصویب حقوق دولت ضعیف تری را فراهم آورده است *

بهترین نمونه از خصومت علی روس نسبت بدولت ایران افسان است که اخیراً (پنج ای تائف) فونسول جنرال روس در طهران کرده که خود من از جزئیات آن کاملاً مستیقم حقایق آن هنوز در خاطر های مردم تازه است باید دانست که گرفتن و وحشیانه رفتار نمودن عدده کثیری از فرزان روس سرگردی دونه صاحب منصب فونسولگری روس با لباس تمام رسمی نسبت بیچند نفر وندارم مالیه ایران و حبس آنها در جنرال فونسولگری روس نمونه ساده است از رفتار واقعی روس نسبت با ایران و نئی که ملاحظه میکنیم علی رغم قرار داد ۱۹۰۲ که موجب آن انگلیس و روس متفقاً تقابلیت و استقلال ایران را متعدد شده اند دولت روس مرتکب این عمل شده یا اعتراض دولت ایران در این باب هیچ وضعی نکذاشته و دولت انگلیس هم که یکی از امضاء کنندگان قرار داد بوده در حال سکوت با این رفتار نظاره نموده است قدر و قیمت این قرار داد مشهور برای ایران فوراً معلوم می شود در مورد اعتراض دولت ایران و مطالبه عزل این سه نفر صاحب منصب فونسولگری سفارت روس این جواب مفصّل فراداده که در بعضی موارد در مازندران و ورامین بدولت روس توهین شده با این معنی که بعضی از اشرار مسلح در جنک که بیرو روس بالای سر خود ابراشته بودند بایستی متعرض شده باشند گویا از این اظهار مقصود آنست که بایستی آنها را گذارد، یا تدا که آمدن بطرف عساکر دولت حمله برند *

پیش از اینها میثام بشمارم از قبیل اقدامات روس در جلوگیری هر قسم از ایجاباتی که ایران تواند خود را از قید اسارت روسیه از حیث مالیه برهاند و دعاوی انگلیس در

باب اینکه بموجب دستخط سنه ۱۸۸۸ ناصرالدین شاه دولت ایران خود حق ندارد که
 ابراهیم آهنگر در جنبه احداث نماید و این حق مختص بدولت انگلیس است ولی اگر بخواهم
 شرح این مطالب را بتوسیتم مطلب بطول می انجامد *

خوب است مخصوصاً ذکر می‌کنم از مسئله «استوکس» بشود به ازسبب اینکه این
 مسئله فی حد ذاته اهمیت فوق العاده را داراست بلکه بواسطه اصول مغرورانه که انگلیس
 در روس با زحمت و بموافقت ایران برقرار دانسته اند وزیر مختار انگلیس در اینجا در تاریخ
 ۲۳ ژوئیه ۲۵ رجب نامه بن نوشت مبنی براین که دولت انگلیس یا حتی اجازه داده است
 که بن اظهار دارد که «قبل از آنکه ما زور استوکس قبول فرمائید زاندر سری خزان
 را بناید باید از منصب خود در تشون هتد استعفاء بدهد» چون در پیشنهادی که از
 پاتر استوکس کرده بودم ذکر می‌کردم از لزوم استعفاء او از خدمت انگلیس نشد بود حالاً
 هم که این مطلب مصرح شده برای دولت ایران در مساعدت سه ساله با ما زور
 استوکس تفاوتی نمیکند لهذا طبعاً خیال کردم همین که استعفاء بدهد قبول خواهند نمود
 و او هم فکراناً استعفا داد با کمال تعجب معلوم شد که اقدام انگلیس در این موقع اوسال
 بک باد دانی مورخه ۸ اوت «۱۳ شعبان» وزارت خارجه ایران بود باین مضمون :-
 «دولت ایران را آگاهی داده میشود که در استخدام ما زور استوکس نباید اصرار نمایند
 مگر آنکه او را در شمال ایران بکار بکارند و اگر دولت ایران اصرار نماید دولت اعلیحضرت
 پادشاه انگلستان حق دولت روس را در هر اقدامی که در حفظ منافع خود در شمال ایران
 لازم بداند تصدیق خواهد نمود» عجب تهدید مختصری است مابین دوستان ۲۰

این باد دانست را در ۱۹ اوت «۲۴ شعبان» تجدید کرده باین مضمون اظهار داشته اند :-
 «خطاری را که در تاریخ ۸ اوت «مطابق ۱۳ شعبان» نموده است باین مضمون که
 بجز اینکه استخدام ما زور استوکس برای شمال ایران نباشد دولت ایران بیست در
 استخدام مشارالیه اصرار نمایند و اگر در این مسئله تجد نمایند دولت پادشاه انگلستان حق
 دولت امپراطوری روس را تصدیق خواهد نمود که هر اقدامی را که برای محافظت مصالح
 خودشان در شمال ایران لازم بداند نمایند «اگر حسارت باشد خوب است بهر سبب
 که این منافع نامحدود در شمال ایران چیست که اینهمه اهمیت به آن میدهند مسلماً
 در فرار ناد ۱۹۰۷ تصریحی از آن نشده است و دولت ایران هم که از آنها چیزی ندارد
 دولت انگلیس هم تا تاریخ ۲۳ ژوئیه «۲۵ رجب» معلوم میشود بی اطلاع و نه است

والاحطور میشد در فکر قبول استعفاء مازور استوکس از خدمت قشون هند بوده باشد تا مشارالیه «کثرات» با دولت ایران و امضاء نماید از برای تکمیل این حکایت باید ذکر نمود که سفارت روس در ۱۹ اوت ۲۴ شعبان یادداشتی بوزارت خارجه ایران بدین مضمون نوشت: «دوات امراطوری بنابر ملاحظاتی که در مواقع خورد بدولت علیه ایران بیان داشته است استخدام دوات علیه مازور استوکس را بسمت ریاست قوای مسلحه بعنوان ژاندارمری جبهه وصول مالیات مخالف منافع خود میداند و بدو ستدار امر شده است که این استخدام را پرواست نماید و اگر امر این طور باشد دولت امپراطوری برای خود اخذ حق خواهد نمود که اقداماتی که جبهه حفظ منافع خود در شمال ایران لازم بدانند بعمل آورد *»

پس از اطلاع از یادداشت اولی سفارت انگلیس بدوات ایران عقاید ذیل را بوزیر مختار دولت انگلیس اظهار داشتیم:-

با کمال توفیق من غیر رسم در خصوص مسئله بسیار مهمی راجع بکار خودم این شرح را مینگارم:- * با کمال تعجب امتب شدیم که دولت شما يك یادداشتی مبنی بر تعرض و تدبیه بر علیه پیشفهاد من برای استخدام مازور استوکس در ژاندارمری مالیه بوزیر امور خارجه ایران فرستاده است بدون شك از چربان این مسئله تا بحال اطلاع دارید ضرور نیست اظهار دارم که نظر بهاد مکتوبی که رحسب دستور العدل دولت خود در تاریخ ۲۲ ژوئیه ۲۵ «۲۵ رجب» بن نوشتید مبنی بر اینکه مازور استوکس میتواند بعد از استعفاء از خدمت قشون هند قبول خدمت نماید این تغییر رأی که در یادداشت امروز ابراد داشتند از دایره تفکر خارجست آیا دولت انگلیس ملتفت هست مرا در نزد اهل این مملکت و دولت ایران بجهه حالتی دچار میکند که غفلتاً با يك دولت دیگری متفق میشوند که نگذارند ایران را در مختصر مسئله راجع بحق استقلال خود اقدامی نماید در صورتیکه سراعات استقلال و تمامیت او را دولتیین متحدآ و منفردآ تعهد نموده اند حسابات شخصی من اهمیتی ندارد ولی موقفیت ما موریت من در این مملکت با عدم آن برای ایران که امور مالیه خود را بمن تفویض داشته و برای هموطنان من که طبعاً ماایل موقفیت من در این کار مهم هستند اهمیت زیادی را داراست قبل از تقبل من باین خدمت صراحفأ فهمانیدند بن که هیچک از این دو دولت عمده که دارای منافع در ایران هستند ایرادی در کار من نخواهند داشت و همین است این اظهار پیش از يك تعهد بیمه فری قدر

جاد هیچکس بهتر از شما نمیداند که در انتخاب مازور استوکس اینها مقصود سیاسی منظور نبوده و هیچ عاملی نسبت بن سوء ظن نمیآید که بخوایم داخل تقلبات میانس که بعیناً مورد تمسخر خود من و خرابی کار من خواهد بود بشوم باید چه تصور کنم که می بینم اولاً قدم سخی که برای رفع هرج و مرج بر میدارم همان دو محاکمی که گزارا آرزوی صحیحی خود را در ترقی و سعادت این مملکت بخاره که بخوایم خدمت کنم اظهار داشته بپرحمانه جلوگیری بنمایند آیا و زار بخارجه انگلیس درست ملتخت است که از اتخاذ مسلك اخیره در این موضوع مسلماً ایرانیان چنین خیالی خواهند کرد که انگلیس حقیقتاً مانع موفقیت کار من است گذشته از اینکه مجبوراً خود من هم تصور حواهم کرد که نباید هیچگونه مساعدت دوستانه اخلاقی از دولت انگلیس در يك چنین مسئله خطیری مترصد بود اگر اینجا يك مملکت منعارفی بود و اختصاص محرب کافی اسبلاً زیاد بودند نتیجه این عاقبت اگر چه اساساً غلط است اهمیتی نداشت و لکن چنانچه مبداید آدهای کافی در اینجا خیلی کم است اتخاذ این مسلك در حقیقت مانع کوشش و پاسخ و اثبات شده من است و جاء واتی دارم بیکطوری دولت انگلیس متوجه این نکته بشود صرف نظر از اینکه بعقیده من این مداخله در جریان کار خصوصی اداری و امور داخلی تنظیمات مالیه که در دست دارم بدون وجهی باموقع است خصوصاً بقدری این مسئله حسابات مرا برانگیخته است که عیناً بفرکر این اقدام ام که لا اقل بوسیله يك لایحه رسمی عمومی متضمن کلیه تشریحات در این موضوع از زمان ورود بطهران افکار هموطنان خودم را تصحیح نمایم بدیهی است اقدام باین کار از روی نهایت تأسف خواهد بود ولی در مرادوات بین دول و اختصاص هم اقلاً يك مراعات انصافی لازم است و در این موضوع بخصوص تصور می کنم که اعمال من بطوری صاف و بی عیب است که ذره بن تجسس در آن غل و غش نخواهد یافت *

— انتهای مکتوب —

از مطالعه جریات این واقعه معلوم خواهد شد که قرار داد ۱۹۱۷ به هیچوجه بموضوع استخدام مازور استوکس بسمت معارفی مالیه حراجه در کل ارباشی ندارد مگر اینکه قرار داد مزبور را يك نمایندگی از مکر و حیله تصور کنیم زیرا که اولاً در مقدمه این قرار داد حنا بجه طبع و در تمام عالم منتشر شده است مصرح است که انگلیس و روس منفقاً معهدند که تمامیت و استقلال ایران را در عهد مناسبت و هر حواصفا کنندگان آن

ضمیمه

قرار داد در همان مقدمه آرزوی صمیمی خود را برای حفظ نظم و رفاهیت و آبادی ایران اعلام داشته اند یکی از مواد اولیه استقلال که اقل حدود قانون بین الملل است حق فیصله امور داخلی است و مسلماً تعیین ما مورین هر مملکتی از این حق خارج نیست*
 ثانیاً مقصود واضح قرار داد مزبور این بوده است که هیچک از این دو دولت امتیازات سیاسی یا تجاری از قبیل راه آهن و بانک و تلگراف و راه حمل و نقل و پسته و غیره بقول خودشان در منطقه نفوذ یکدیگر از برای خود درخواست نکرده و از رعایای خود نیز در این موضوع مساعدت ننابند ولی مسئله ماژور استوکس مسئله امتیاز نیست ماژور استوکس نه راه آهن است و نه امتیاز سیاسی و با تجاری از هیچ قبیل و بدون هیچ ملاحظه خارجی تکلیف نمودن تغلی را بااد میخوان بدرخواست و با مساعدت تحصیل امتیازی از طرف دولت انگلیس از روی هیچ اصول تعبیر نمود خطای دیگری که در نظر این دو دولت میخوان گرفت این است که تا دولت روس این ایراد را بیان نیاورده بود وزارت امور خارجه انگلیس هیچ وقت مسئله استوکس ماژور استوکس را مخالف روح آن قرار داد که برای خودشان سر مشق قرار داده اند نمیدانست که غنچه خود وزیر مختار انگلیس این که در این مشروح درج شده دلیل صحت این اظهار است * :-

دولت ایران بی آنکه صحت و مرجعیت این قرارداد را نسبت بخود تصدیق نماید نمیتواند اظهار دارد چون مسامین یک سندی واضح و روشن باشد روح آن تعبیر پذیر نیست اکنون که عشون محمد علی و سالارانه قلع و قمع و متوری گردیده اند و قبل از آنکه دولت ایران بتواند به از آن همه اضطراب و مخارج و زحمات که در صورت رعایت مقاله نامه « پرو تکبیل » و فراهم آوردن اسباب کفیه در جلوگیری از دستاس محمد علی لازم میگردید هسی تازه نماید اعلام میشود که دولت انگلیس برای تقویت مستحفظین فوسول خابهای مغلقه خود حیاژ دارد دو فوج سواره هدی بجنوب ایران اعزام نارد دلیلی که برای اعزام عشون می آورد تا امنی طرق جنوب و اغتشاش شیراز است در باب اغتشاش شیراز باید گمت بهاد طولانی که تا همین اواخر بقوام الملك دشمن صلی فتقانی در فوسول خانه انگلیس در شیراز دادد اشکال حکومت مرکزی ایران را در استرداد امنیت آنجا سرحد قال رساید خصوصاً اینکه پسر قوام در این مدت در بر اسکین ایل عرب بر صد حکمران سابق نظام السلطنه کوششهای پیاپی مینمود نتیجه منتظره عمومی این تمطی عشون هدی انگلیس در این موقع بجنوب ایران اسباب این

خواهد شد که عده زیادی تری از لشووت اجنبی به پنهان های کوچکتری بشمال ایران وارد شوند *

تا به اینجا اظهارات خود را بوفایی که در مدت توقف پنججاهه خودم در طهران اتفاق افتاده محدود داشته ام و لکن این وقایع به پیچیده رفتار غیر دوستانه روس و انگلیس را در ایران تکمیل نمیدانند مثلاً قاضی که زمستان گذشته به تمام عالم داده شد در موقعیکه غارت انگلیس و روس خود را بنوheiten شخصی تازل داده و بعد از تأخیر تأدیه مستعری شاه مخلوع نوکرهای مجلس پلپاس رسمی خود را بعقب سر وزیر امور خارجه انداختند دلیلی است کافی برای مسلک این دو دولت و نمایندگان آنها در طهران نسبت بدولت ایران در تمام این مواقع وزیر امور خارجه ایران در مورد نقض صریح استقلال و متک شئونات ایران اعتراضات رسمی نموده و کثرت وقتی بلکه هیچ وقت اقلاً بر سبیل ظاهرسازی هم جبران یا استردادانی بعمل نیامده است شاید بسیاری از این وقایع دلیل کافی برای اعلان محاربه نباشد و شاید بعضی از آنها را بگویند بدون اجازه قاضی الزام آورین جرمه بوده است و حال آنکه در کثرت موفعی دولت مقصر تکذیب عمل آنها را کرده است و اگر هم اتفاقاً کرده باشند کمان نمیکسم هیچ آدم با مکاری آنها دلیل دوستی حقیقی روس و انگلیس نسبت با ایران بشمارد *

شاید کسی سؤال کند که این فقرات چه مدحیثی بپایه و اصلاحات آن در ایران دارد جواب اینست که هر کس در ایران يك هفته توقف کرده میداند که کلیه احتمالات اصلاح مالیه ایران کاملاً موقوف به اعاده عوری نظم در تمام مملکت و ایجاد و حفظ يك حکومت نوی سرکری است که بتواند نوای خود را در انجمنی نقاط مملکت محسوس داشته احکام خود را اجراء دارد مادامیکه مسلک منقده حالیه در جلوگیری ایجاد چنین حکومتی مداومت دارد مادامیکه رفتار صریح دول در تخریب کوشتهای جدیدی بمذایر مختلفه خود خواهانه در جریاب است تا اینکه عظام دولت را در نظر خود ایرانیان برده و ضمناً مملکت را بیک حالت ورشکستگی نگاه دارند همیشه کوشتهای مصرومه در اصلاح مالیه مانند نقشی است بر آب یا وعده بظرفی است که هیچوقت رعایت نشود اشکالات داخل ایران تا آخرین درجه استطاعت موجود است این اشکالات بخودی خود تا چندین سال ترقیات آن را عقب خواهد انداخت اگر مابین اشکالات زور گویای پای فاحش خارجه و مسلک ترسایدن و لال و حموش گردایدن ایران را که پیوسته تعقیب می

باید پیروزانیم کار ایران خیلی خرابست اگر پولی برای اصلاحات مدنی لازم باشد باید یا شرایط غیر ممکنه سیاسی تحصیل شود و اگر راه آهن بسازند یا پستی برقراره قهقچی ما « یعنی منطقه های نفوذ » متصل شود اگر خرید اسلحه بیارت آید باید از يك دولت دست و تمول خارجه بسه برابر قیمت خریداری شود اگر صاحبان مصوب جبهه خدمت دولت ایران برای تسریع ترقی بخواهند باید از يك دولت كوچك و با از آن قبیل اتحصای که بیعرضگی و بیرونی خود را به ثبوت رسانیده برای آلت شدن دست خارجه حاضر باشد و اگر هم از يك دولت كوچكی باشند باید عده آنها بقدری نباشد که علامت يك اقدام جدی طرف اصلاح ظاهر گردد در این ایام نوع پرستی و استغجاب بین المللی باید ملك كیتسرو و چهار ایسکرانه بدبختها باشد هر چند مسکین مفلوک تسلیم تقدیرات خود باشد هر چند کما در فقر و فلاکت و آن بقصاء در داده باشد ما را نرسد که حامدا او را آنگه کوب کنیم *

حقایق و دفاعی که در این شرحه مدرج است يك تلت از آنچه اطلاع دارم نیست آنچه ذکر شد فقط نمونه ایست که هر کس در صحت آن شک داشته باشد اسناد کتبی آن حاضر است که صحت آنها و خیلی از امثال آنها را ثابت نماید *

لپذا اسیدوارم که روز نامه تمس یا کسب اطلاعات فوق و حسن عدالتخواهی که بدان معروفست اظهارات مدرجه در مقاله اساسی ۱۷ اکتوبر « ۲۴ سوال » خود را در اینکه بیانات من واجعب برقراره می از دول سست با بران خارج از اصاف و عاری از صحت است تکذیب خواهند نمود *

« امضاء - مارکی شوستر خزانه دار کل ایران »

دال

— «*» مراسلات ما بین مستر شوستر و سر جارج بارکلی *» —
 *» و یا کلیوسکی کریل و مازور استوکس *»

— ۵ —

(اول)

مبادی مراسلات بین مستر مورگان شوستر خزانه دار کل ایران و سر جارج بارکلی
 وزیر مختار انگلیس (و مازور استوکس و امور نظامی سفارت انگلیس) مقیم طهران
 مشتمل بر سی فقره *

— «*» (۱) مراسله مستر شوستر به مازور استوکس *» —

— ۵ —

طهران خرابه داری کل مملکت ایران

ششم ژوئیه ۱۹۱۱ (مطابق نیم رجب ۱۳۲۹)

مازور س ب استوکس « میلی آنته » امور نظامی سفارت انگلیس مقیم

طهران

آقای من : از قرار مسموع دوره اموریت و خدمت سفارت شما خاتمه یافته و
 عزیز از طهران رفتی میباشید اطلاع کامل شما از امور ایران و عموم اوضاع آن
 بعلاوه اطلاعات نظامی شما و همچنین اطلاعی که از زبان فارسی دارید قدر و اهمیت شما
 را در نظر دولت (امپراطوری) پادشاهی ایران بسیار خواهد افزود برای دخول و
 شرکت در یکی از شعب مهمه مالیه که نظم و تثبیتش این اوقات بن محول شده است
 مقصود از تصویب و تشکیل ژاندارمری خزانه تأسیس مختصر هیئت نظامی با نفودی است
 که وظیفه اش امداد و معاونت مامورین مالیه است که مباشر وصول مالیه و تجدید تریاک
 و « بویوز » و مالیاتهای مشتیتمه دیگر مسانند خصوصاً در ولایات جنوبی *

نگار به اجازه و اختیار یکجه از طرف مجلس در باره فرار داد با شخص مناسبی داده شده که بعنوان معاونت در این شعبه مخصوصه، مالیه مستخدم گردانم بسیار خوش وقت میگذرد که فرار داد به سائله مطابق مواد جوق (۱) در این باب بشما اظهار تمام *

بسیار ممنون خواهم بود که بغوریت ممکنه بدانم چهانویه در قبول خدمات مزبور حاضری و راضی میباشید اقدامات فوری کرده و رسماً در این باب بسفارت انگلیس اظهار تمام با اندای مراسم دوستی *

دوست صادق شما و مورگان شوستر خزانه دار کل ایران * (تمبیه) :- مکشوب فوق اولین اظهار در باره استخدام مازور استوکس بود و مراسلات ما بعدی از همین بنا شروع شد *

— ﴿ (۲) مراسله سر جارج بار کلی به مستر شوستر ﴾ —

طهران - سفارت انگلیس *

چهاردهم ژویه ۱۹۱۱ (خفدهم رجب ۱۳۲۹)

دوست عزیزم مستر شوستر : مسئله تصویب استخدام مازور استوکس را بعنوان ریاست ژاندارمری خزانه بدولت متبوعه خود اطلاع داده ام چون علی الظاهر تصور می شود که این انتخاب باعث تولید رقابت بین المللی خواهد شد استفسار نموده اند که انتخاب و تعیین این نفر صاحب منصب سویدی یا یکی از اتباع دولت دیگر بجای مازور استوکس آیا باعث رنج این مجذور نخواهد شد^۳

بسیار مایل قبل از آنکه بدولت متبوعه خود جواب بدهم از راضی دولت ایران مطلع شوم که بدان مبادله راضی خواهد بود *

عزیزم مستر شوستر - دوست صادق شما ج . بار کلی *

— ﴿ (۳) مراسله مستر شوستر به سر جارج بار کلی ﴾ —

طهران : خزانه داری کل دولت امراطوری ایران *

چهاردهم ژویه ۱۹۱۱ (مطابق خفدهم رجب ۱۳۲۹)

سر جارج عزیزم : مکشوب امروزه شما رسیدن در باب رقابت بین المللی که از دولت متبوعه شما تقرر مازور استوکس تصور نموده راستفسار فرموده اند که « از تعیین دیگر صاحب منصب سویدی یا یکی از اتباع دولت دیگر بر ریاست ژاندارمری خزانه

(۱) سواد معاهده سروروه و مواد آن در آخر همین صمیمه ذکر خواهد شد *